

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

GORAZD GRADIŠAR

UDELEŽBA KANADE V PRVI IN DRUGI SVETOVNI VOJNI V EVROPI IN VPLIV
OBEH VOJN NA DOGAJANJA ZNOTRAJ KANADE

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA 2005

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

AVTOR: GORAZD GRADIŠAR

MENTOR: DOC. DR. DAMIJAN GUŠTIN

UDELEŽBA KANADE V PRVI IN DRUGI SVETOVNI VOJNI V EVROPI IN VPLIV
OBEH VOJN NA DOGAJANJA ZNOTRAJ KANADE

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA 2005

ZAHVALA

Zahvaljujem se Dejanu Kristanu za pomoč in nesebično delo pri iskanju knjig in člankov po številnih knjižnicah v provinci Ontario, ki so bili uporabljeni v tej diplomski nalogi.

I would like to thank Dejan Kristan for help and selfless work at searching for books and articles at various libraries across the province of Ontario, that were used in this thesis.

Kazalo vsebine

1. Uvod	09
2. Metodološko hipotetični okvir	10
2.1 Opredelitev predmeta preučevanja	10
2.2 Cilji preučevanja	11
2.3 Hipoteze	11
2.4 Metode raziskovanja	11
2.4.1 Analiza in interpretacija sekundarnih virov	11
2.4.2 Primerjalno-zgodovinska analiza	12
2.4.3 Opisna metoda	12
2.5 Opredelitev temeljnih pojmov	12
3. Kanada v prvi polovici 20. stoletja	14
4. Kanada v prvi svetovni vojni	16
4.1 Vključitev v vojno	16
4.2 Pripravljenost in organizacija oboroženih sil Kanade 1914 – 1918	18
4.3 Operacije v katerih so sodelovale enote kanadskih vojakov	22
4.3.1 Ypres	22

4.3.2 Festubert in Givenchy	24
4.3.3 Ognjeni krst ostalih divizij	24
4.3.4 Somma	25
4.3.5 Vimy	26
4.3.6 Kota 70	27
4.3.7 Tretja bitka za Ypres in Passchendaele	28
4.3.8 Cambrai	28
4.3.9 Zadnji dnevi vojne	29
4.3.10 Kanadski vojaki izven kanadskih enot	31
4.3.11 Vojna v zraku	34
4.3.12 Vojna na morju	35
5. Kanada v drugi svetovni vojni	36
5.1 Vključitev v vojno	36
5.2 Pripravljenost in organizacija oboroženih sil Kanade med vojno	
1939 – 1945	37
5.3 Operacije v katerih so sodelovale enote kanadskih vojakov	40
5.3.1 Bitka za Anglijo	40
5.3.2 Dieppe	41
5.3.3 Osvoboditev Sicilije	42

5.3.4	Vojna v Italiji	43
5.3.5	Operacija Overlord	47
5.3.6	Od Normandije do Nizozemske	49
5.3.7	Osvoboditev Nizozemske	51
5.3.8	Vojna v zraku	51
5.3.9	Vojna na morju	53
6. Primerjava med udeležbo Kanade v prvi in drugi svetovni vojni v Evropi		54
6.1	Prostovoljni faktor	54
6.2	Delež prebivalstva vključenega v vojno in delež izgub na kanadski strani	58
6.3	Ekonomski razvoj Kanade v prvi in drugi svetovni vojni	60
6.4	Vloga žensk v obeh vojnah na domačih tleh	64
7. Zaključek in verifikacija hipotez		67
7.1	Verifikacija hipotez	67
7.2	Zaključek	68

Kazalo tabel

Tabela 1 : Delež prvega kontingenta poslanega v Evropo glede na državo rojstva	55
Tabela 2 : Kopenska vojska Kanade v prvi svetovni vojni	58
Tabela 3 : Izgube kanadske kopenske vojske v prvi svetovni vojni	59
Tabela 4 : Izračun deleža oboroženih sil Kanade v obeh vojnah in deleža žrtev	60
Tabela 5 : Izračun deleža populacije, ki je predstavljal ženske na delovnih mestih med obema vojnama	66

Seznam kratic:

- BCATP – British Commonwealth Air Training Plan (Britanski načrt za urjenje v zraku v državah Commonwealtha)
- CWRO – Canadian War Records Office (Kanadski urad za vojne zapise)
- HMCS – His/Her Majesty Canadian Ship (Kanadska ladja Njegovega/Njenega visočanstva)
- RAF – Royal Air Force (Kraljeve zračne sile)
- RCAF – Royal Canadian Air Force (Kraljeve kanadske zračne sile)
- RCN – Royal Canadian Navy (Kraljeva kanadska mornarica)
- NAIC – North American Intelligence Centre (Severnoameriški center za obveščevanje)
- NCSO – Naval Control Service Officers (Častniki za nadzor nad mornarico)
- ZDA – Združene države Amerike

1. Uvod

Kanada je država, ki je v očeh marsikoga le velikansko ozemlje ledu, lesenih hiš in navdušenih hokejistov. Kljub izjemni velikosti je njena poseljenost zelo redka in še ta predvsem na južnem delu blizu meje z Združenimi državami Amerike (ZDA). Posledično se o njej redko govori, ko se delijo zasluge za zavezniško zmago v obeh svetovnih vojnah v Evropi in med svojimi sovrstniki in kolegi študenti pogosto naletim na mnenje, da je bil prispevek Kanade v obeh vojnah skoraj nič. Namen tega diplomskega dela ne bo iskanje odgovora na vprašanje ali je njen prispevek v obeh vojnah imel odločilen vpliv na izid vojne, temveč predstavitev tega prispevka in obenem predstavitev dogajanja znotraj Kanade v teh obdobjih. Zaradi širokega razpona, ki ga bo zajelo diplomsko delo pa se je bilo potrebno držati nekaterih omejitev. Vsaka naloga, ki jo je prevzela sleherna kanadska enota v obeh vojnah bi lahko bila temelj za obsežno diplomsko delo, zato sem se bil prisiljen držati le kratkih predstavitev vloge kanadskih vojakov v teh spopadih. Enako velja za družbeni in ekonomski razvoj znotraj Kanade ter številne politične spremembe, ki so se zgodile pod vplivom obeh svetovnih vojn. V diplomu bom namreč predstavil le ključne notranje spremembe, ki so nastale zaradi potreb vojne ter aktiven in pasiven odziv prebivalcev Kanade na obe vojni, ter primerjal te značilnosti v obeh obdobjih. Izognil se bom tudi kanadski udeležbi na pacifiškem bojišču in v Aziji, saj je namen tega dela predvsem prikazati prispevek v Evropi. Razumljivo je tudi, da v diplomskem delu ne bo moč zaslediti razlogov in povodov za nastanek obeh svetovnih vojn, saj so preveč kompleksni in obsežni, da bi jih poskušal razložiti in obenem držati rdečo nit z zastavljenimi cilji.

V skladu s hipotezami bo struktura dela zajemala tri poglavitne dele. V prvem delu, ki bo osredotočen na prvo svetovno vojno, bo podana predstavitev oblikovanja kanadskih enot in njihove pripravljenosti od začetka do konca vojne in sodelovanje teh enot na evropskih bojiščih in njihova (ne)vklučenost v večje britanske enote. Drugi del, ki bo osredotočen na drugo svetovno vojno, bo sledil enakemu zaporedju kot prvi del ter tako prikazal prispevek Kanade v tem obdobju. V tretjem delu pa se bom posvetil primerjalnim

analizam, ter tako poskušal najti podobnosti in razlike med udeležbo Kanade v obeh vojnah, tako z vojaškega vidika kot tudi z družbeno ekonomskega.

Metodologija uporabljena v tem diplomskem delu je bila prilagojena dostopnosti virov, zgodovinski naravi izbrane tematike ter zastavljenim ciljem. Tako sem v prvi vrsti uporabil analizo in interpretacijo sekundarnih virov, predvsem knjig in časopisnih člankov, ki sem jih uspel pridobiti na univerzi Laurier v mestu Waterloo in univerzi Ryerson v mestu Toronto, oba v Kanadi. V tesni navezi s slednjo metodo sem uporabil tudi primerjalno-zgodovinsko analizo, ko sem v tretjem delu naloge primerjal obdobja obeh vojn na izbranih področjih, ki se tičejo Kanade. V prvem in drugem delu pa je bila najpogosteje uporabljena opisna metoda, s katero sem predstavil tako vojaško, kot ekonomsko sodelovanje v obeh vojnah na podlagi pridobljenih virov.

2. Metodološko hipotetični okvir

2.1 Opredelitev predmeta preučevanja

Predmet preučevanja v diplomskem delu bodo kanadske vojaške enote, ki so bile oblikovane v obdobju prve svetovne vojne 1914 do 1918 in v obdobju druge svetovne vojne 1939 do 1945. Poudarek bo predvsem na njihovem nastanku, organizaciji in sodelovanju v številnih spopadih na Evropskih tleh.

Z analizo se bom osredotočil tudi na dogajanja znotraj Kanade v obeh obdobjih. Tu bo predmet preučevanja predvsem družbeni odziv na vojno, ekonomski razvoj zaradi vojnih potreb in prostovoljno vstopanje v vojno s strani kanadskih državljanov.

2.2 Cilji preučevanja

Cilj diplomskega dela je predstavitev aktivne vloge, ki jo je zavzela Kanada ob izbruhu obeh svetovnih vojn v Evropi ter prikazati obseg njenega prispevka v okviru zahodnih zaveznikov in razvoj dogodkov na domačih tleh.

V tem okviru bom v prvem delu predstavil pripravljenost in razvoj oboroženih sil Kanade v prvi svetovni vojni ter pogloblitve spopade v katerih so sodelovali. V drugem delu se bom lotil enake predstavitve za obdobje druge svetovne vojne. V zadnjem tretjem delu pa se bom posvetil primerjalnim analizam obeh obdobj, tako z vojaškega kot družbeno ekonomskega vidika, ter iskal morebitne vzporednice.

2.3 Hipoteze

H1: Pripadniki kanadskih oboroženih sil v obeh vojnah na evropskih tleh so bili med izvajanjem nalog tesno povezani ali pa celo integrirani v večje enote Velike Britanije in posledično v obeh vojnah niso sodelovali samostojno.

H2: Odziv Kanade in dogajanja znotraj države so imela enake značilnosti v obeh vojnah – tako družbeno-ekonomske posledice doma, kot vojaški in materialni prispevek v Evropi.

2.4 Metode raziskovanja

2.4.1 Analiza in interpretacija sekundarnih virov

Pregledal in analiziral sem pisne vire, predvsem knjige in članke, ki so bili pridobljeni v mestu Toronto na univerzi Ryerson in v mestu Waterloo na univerzi Wilfred Laurier v Kanadi.

2.4.2 Primerjalno-zgodovinska analiza

V zadnjem delu pa sem s primerjalno-zgodovinsko analizo primerjal udeležbo Kanade v obeh vojnah v Evropi in vpliv obeh vojn znotraj Kanade ter tako iskal morebitne podobnosti v obeh obdobjih.

2.4.3 Opisna metoda

Pri preučevanju problematike sem z opisno metodo opisal vlogo v kateri se je znašla Kanada ob izbruhu obeh vojn in sodelovanje njenih oboroženih sil v konfliktu v Evropi.

2.5 Opredelitev temeljnih pojmov

DOMINION: Uradno ime za tiste dežele (kolonije) britanskega imperija, ki so dobile po 1917 široko notranjo avtonomijo in lastno parlamentarno vlado (Kanada, Južnoafriška Unija, Nova Zelandija, Irska). Dominioni so postopoma dobivali tudi pravico voditi lastno zunanjo politiko (po drugi svetovni vojni tudi Indija, Pakistan in Cejlon). Danes večina teh dežel živi v britanski skupnosti narodov (Commonwealth) (Dolinar 1998 : 215). V smislu mednarodnega prava dominioni niso bili samostojne države vse do leta 1931, ko se je Velika Britanija s t.i. Westminsterkim statutom formalno odpovedala nadzoru nad kolonijami nekdanjega britanskega imperija (<http://www.around.ntl.sympatico.ca/~toby/independ.html>).

COMMONWEALTH: britanska skupnost narodov; skupnost neodvisnih držav in odvisnih ali polodvisnih ozemelj, ki so bila ali so še pod britansko oblastjo in so v tej specifični obliki med seboj povezana. Commonwealth se je razvijal vzporedno z razpadom britanskega imperija, ko je Velika Britanija skušala povezati bivše kolonije in v njih obvarovati svoj vpliv. Intenziven razvoj od 1926, ko so dominioni dobili avtonomijo, je sledil z Westminsterkim statutom, ki je leta 1931 priznal samostojnost dominionov in nastal je uradni naziv *Commonwealth of Nations* namesto imperija. Po drugi svetovni vojni je večji del bivših kolonij, ki so dobile neodvisnost, ostal v

Commonwealthu, nekatere pa so izstopile (Egipt, Irska, Burma, Sudan, Južnoafriška republika, Demokratična republika Jemen). Izjema je bila Južnoafriška republika, ki je bila sprejeta nazaj v Commonwealth leta 1994 po odpravi apartheida. Odnosi v Commonwealthu niso pravno natančno regulirani. Vsako leto se sestaja konferenca predsednikov vlad, od 1964 sekretariat (Dolinar 1998 : 159).

INVAZIJA: v vojaškem pogledu in terminologiji označuje vdor in prodor oboroženih sil ene ali več držav na ozemlje druge države (Vojna enciklopedija (3) : 622).

OPERACIJA: kot bojna dejavnost označuje celoto vzporednih (istočasnih) in zaporednih delovanj, ki se izvajajo koordinirano, organizirano in po enotni zamisli ter načrtu na enotnem prostoru (teritoriju in akvatoriju) ter v določenem časovnem obdobju. Namen izvedbe operacije je doseči operativne in strateške cilje. Rezultati operacije vplivajo v večji meri na potek vojne, včasih pa celo na vojno v celoti (Vojna enciklopedija (6): 388).

OPERACIJA OVERLORD: je bilo ime za zavezniško izkrcanje v Normandiji 6. junija 1944 in bila največja pomorskodesantna operacija v zgodovini vojskovanja. Zgodaj zjutraj sta se najprej spustili dve ameriški zračnodesantni diviziji in ena angleška. Prvi zavezniški ešalon se je začel izkrcavati ob pol sedmih zjutraj. Zavezniško letalstvo je omogočalo premoč v zraku. Morje med Anglijo in Francijo je bilo pokrito z zavezniškimi ladjami vseh velikosti. Kljub temu so imele prve zavezniške enote na francoski obali hude izgube. Prvi dan izkrcanja je padlo 2.132 angleških in ameriških vojakov, 8.592 je bilo ranjenih. V prvih treh dneh invazije je odplulo iz Anglije 38 konvojev s 745 ladjami in 4.066 izkrcevalnimi čolni s 185.000 vojaki in z 20.000 vozili. Iz 1.087 letal je skočilo 18.000 padalcev, 42 kopenskih divizij je podpiralo 13.175 letal. V enem mesecu je bilo v Franciji že več kot milijon zavezniških vojakov (Švajncer 1998 : 408).

ARMADA: je strateško-operativna skupina, ki je sestavljena iz več divizij, samostojnih brigad, polkov, bataljonov in iz drugih delov operativno-taktičnih skupin. V drugi svetovni vojni so se pojavile tudi tankovske, oklepne, mehanizirane, zračnodesantne, pomorskodesantne armade in armade zračne obrambe. Armado sestavljata dve skupini.

Prva je skupina armad, sestavljena od 2 do 5 armad in iz samostojnih korpusov. Druga je armadna skupina, sestavljena iz 3-4 divizij ali iz 1-2 tankovskih brigad in deluje točno na določeni smeri fronte, med položaji fronte in v izvedbi ofenziv. Poveljuje ji štab, ki se ponavadi imenuje po svojem poveljniku. (Ratković 1981 : 28, 156)

3. Kanada v prvi polovici 20. stoletja

Kanada je dežela velikih razdalj in številnih naravnih bogastev. Bila je britanska kolonija in v letu 1867 postala dominion z avtonomijo v urejanju notranjih zadev obenem pa obdržala močne vezi z britansko krono. Za ozemlje Kanade so si prizadevale ZDA, kar je bil tudi en izmed razlogov za nadaljnje ohranjanje povezave z Veliko Britanijo. Ekonomsko in tehnološko se je država razvila v paraleli z južno sosedo ZDA. Do danes pa je ena glavnih političnih težav provinca frankofonske manjšine Quebec, ki ima separatistične težnje (<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ca.html>).

Kanada leži v severnem delu Severne Amerike in meji na severni Atlantski ocean na vzhodu, severni Pacifiški ocean na zahodu, Arktični ocean na severu, ter ZDA na jugu. Od začetka 20. stoletja do danes se obseg njenega ozemlja ni spremenil in tako šteje 9.093.507 kvadratnih kilometrov zemlje, skupaj z vodnimi površinami pa 9.984.670 kvadratnih kilometrov. Kljub svoji izjemni velikosti pa je zelo redko poseljena, saj kar 90 % prebivalstva živi na jugu države v pasu 160 kilometrov od južne meje. Glavno mesto je Ottawa, ki leži na meji med provincama Ontario in Quebec. Največji mesti v Kanadi pa sta Toronto in Montreal (<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ca.html>).

Kanada je bila v prvi polovici 20. stoletja razdeljena na deset provinc in dva teritorija. Imena in obsegi provinc se do danes niso spremenili in se od zahoda proti vzhodu v izvirniku glasijo British Columbia, Alberta, Saskatchewan, Manitoba, Ontario, Quebec, New Brunswick, Nova Scotia, Prince Edward Island in Newfoundland. Med teritorije pa se šteje Yukon na severozahodu Kanade in Northwest Territories v preostalem delu severa. Glavna razlika med kanadsko provinco in kanadskim teritorijem je v tem, da je nastanek province posledica ustanovitvenega akta (17. aprila 1982), teritorij pa je

ustanovljen kot posledica zveznega zakona. Do danes je edina sprememba v upravno-teritorialni razdelitvi Kanade v tem, da se je leta 1999 teritorij Northwest Territories razdelil na dva dela in sicer istoimenski osrednje-zahodni del in vzhodni del imenovan Nunavut (http://encarta.msn.com/encyclopedia_761563379_13/Canada.html).

Politična ureditev, ki je zaznamovala obdobje v prvi polovici 20. stoletja do leta 1926, je imela korenine v letu 1864. V tem letu je namreč prišlo do resnih razprav o uniji vseh britanskih kolonij v Severni Ameriki in priključitvi kolonij Nova Scotia, New Brunswick in Prince Edward Island. V oktobru 1864 je potekalo srečanje v današnji provinci Quebec, kjer so delegati tedanjih kolonij sprejeli 72 resolucij, ki so bile temelj za ustavo konfederacije. Konferenca v Quebecu je predlagala centralizirano federacijo, s politično močjo v rokah vlade, ki je odgovorna parlamentu. Obenem pa je bil podan predlog o provincijskih vladah, ki bi imele avtonomijo nad vprašanji lastništva ozemlja, jezika, izobraževanja, religije, ter nasplošno vsem, kar se je smatralo pod lokalno pristojnost. Ta model je z manjšimi spremembami in popravki deloval v celotnem obdobju, ki je sledil vse do današnjega dne. Politični organi zveze pa niso ponudili popolne neodvisnosti od britanske krone, saj je bila slednja s kanadskega stališča edina garancija pred dominacijo ZDA (http://encarta.msn.com/encyclopedia_761563379_13/Canada.html).

Tesna politična povezanost z Veliko Britanijo se je pričela spreminjati šele po koncu prve svetovne vojne z vztrajanjem Kanade po samostojni vlogi v mirovni konferenci in lastni vlogi v Društvu narodov. Tako je v letu 1926 britanska vlada priznala enakopravnost dominionov v primerjavi z Veliko Britanijo in v letu 1931 je bila Kanada potrjena kot suverena država s strani Velike Britanije. V tedanjem obdobju, pred in po prvi svetovni vojni, je na ozemlju Kanade živel približno sedem in pol milijonov prebivalcev (http://www.nationsonline.org/oneworld/countries_canada.htm).

Pred izbruhom druge svetovne vojne, je tako Kanada imela suverenost tudi na področju zunanje politike in tako samostojno sprejela odločitev o napovedi vojne silam Osi ter vojaški kampaniji v obdobju 1939 – 1945. V obdobju pred in med drugo svetovno vojno

je prebivalstvo Kanade štelo 11 milijonov ljudi in je danes že prekoračilo 35 milijonov (http://encarta.msn.com/encyclopedia_761563379_13/Canada.html).

Kanadska zastava pod katero so se borili prostovoljci v prvi in drugi svetovni vojni ni bila takšna, kot je poznana danes. Bila je rdeča zastava z zastavo Velike Britanije v zgornjem levem kotu in ščitom v preostalem desnem delu zastave, katerega vsebina se je spreminjala do leta 1965. V letu 1965 pa je bila zamenjana z dvema rdečima trakovima na levi in desni strani z belim kvadratom v sredini, sredi katerega leži 11-kotni javorjev list rdeče barve (http://www.nationsonline.org/oneworld/countries_canada.htm).

4. Kanada v prvi svetovni vojni

4.1 Vključitev v vojno

Avstrijski ultimat Srbiji je bil izdan 23. julija. V tem času je bilo celotno kanadsko politično vodstvo razkrojeno po državi med uživanjem poletnih počitnic in kabinet se je v polnem številu sestal šele 1. avgusta. Glavni problem, s katerim se je soočalo politično vodstvo tedaj je bila nejasnost, saj je bila večina znanih informacij pobrana le iz medijev. Tedaj so bili znani le trije glavni koraki, ki so se zgodili v Evropi in sicer: avstrijska napoved vojne Srbiji, mobilizacija Rusije in nemška napoved vojne Rusiji, medtem ko je bilo stališče britanske vlade neznano (Copp 1971 : 7).

V letu 1914, nasprotno kot danes, je britanski vstop v vojno avtomatično pomenil tudi vstop Kanade v vojno. Vendar je odločnost, ki je preplavila Veliko Britanijo v enaki meri dosegla tudi Kanado. Od političnega vrha do navadnega državljana so bili posamezniki širom Kanade pripravljene priskočiti na pomoč Veliki Britaniji na tak ali drugačen način (Sweetenham 1969 : 2).

Stališče Kanade je najbolje prikazano z naslednjo izjavo, ki jo je podal tedanji premier Robert Borden (Copp 1971 : 10-11):

“Med nami in nemškim narodom ni popolnoma nobenega spora. Verjamem, da so Nemci miroljuben narod in niso nagnjeni k bojevanju, čeprav so na žalost v tem času pod vodstvom vojaške avtokracije. Ne da se preceniti kaj vse celotna civilizacija in svet dolguje Nemčiji v smislu literature, znanosti, umetnosti in filozofije. Skoraj na vsakem področju človeškega ustvarjanja so stali v ospredju in vodili svet. Skoraj pol milijona prebivalcev Kanade je nemškega izvora in prepričan sem, da nihče niti ne pomisli na izjave, ki bi lahko ranile samospoštovanje ali čustva teh naših sodržavljanov. Prihodnost je meglena in negotova, vendar ne smemo pozabiti, da lahko pridejo dnevi, ko bo na preizkušnji naše potrpljenje, naša vzdržljivost in moč. Tistega dne ne smemo omahovati.”

Zavezanost pri prispevanju pomoči Veliki Britaniji je bilo opazno tudi v dnevnem časopisju. Novinar časopisa Montreal Daily Star, Jean Dorveal, v uvodniku zapiše (Montreal Daily Star, 5.8.1914 : 2):

“Nemški vojni stroj se je pričel premikati. Dve največji pomorski floti v zgodovini si stojita nasproti v Severnem morju in med temi braniteljicami imperija ni niti ene ladje, ki bi pripadala Kanadi. Vendar je Kanada pripravljena s svojim velikim navdušenjem in lojalnostjo prispevati po svoji moči. V primeru, da nas ne bi zaustavljali pacifisti z izjavami, da vojne nikoli ne bo in da naša prisotnost ni potrebna, pa bi lahko storili še veliko več.”

Še večjo zavzetost pa kažejo dnevni časopisi iz province Ontario, ki je bila najbolj naklonjena vstopu v vojno. Novinar časopisa The Toronto Globe, John Preston, je tako zapisal (The Toronto Globe, 4.8.1914 : 3):

“Po celi Evropi divja vojna in cel svet je pod pestjo boja za preživetje, boja za svobodo, boja za nacionalno integriteto, za svobodno državljanstvo in svobodno demokracijo narodov... To je svetovna bitka za svobodo, Britanija tiho, a hrabro kliče in Kanada odgovarja z glasnim da!”

Spričo tega lahko opazimo, da tako v dnevnem časopisju ni bilo zadržkov proti pomoči Veliki Britaniji, tako v najbolj naklonjeni kot najbolj nenaklonjeni provinci glede vprašanja vstopanja v vojno.

Tedanja vlada je v visokem prispevku mož videla možnost za kasnejšo večjo avtonomijo države. Pri vključitvi v vojno pa se je pojavila možnost povečanega povpraševanja po kanadskem industrijskem potencialu in priznanju države kot same ob njenem prispevku k vojni v Evropi. Ob koncu vojne se je politična odločitev izplačala. Že med vojno v letu 1917 se je kanadski premier Robert Borden uprl dejstvu, da so Britanci vse zasluge vojne pripisovali le sebi in *imperiju*, ter zahteval naj se vsi dominioni obravnavajo enakovredno in naj se izraz *imperij* umakne izrazu *Commonwealth*, ki bolj pravično označuje vedno bolj samostojne države, ki so bile prej pod britanskim nadzorom. Največji politični dosežek v mednarodnih odnosih za Kanado pa je bil ločen podpis mirovne pogodbe in njen lastni sedež v Društvu narodov. Ni dvoma, da je bil to eden večjih korakov k oblikovanju kanadske identitete in politične neodvisnosti (Swettenham 1969 :56).

4.2 Pripravljenost in organizacija oboroženih sil Kanade 1914 – 1918

Pred izbruhom prve svetovne vojne v Evropi je imela Kanada zanemarljivo vojaško silo, ki po nobenem kriteriju ni ustrezala tedanjim evropskim standardom. Moč stalne sestave je obsegala le 3.000 pripadnikov in 66.000 pripadnikov prostovoljne milice, ki pa ni bila ustrezno opremljena. Za izboljšanje razmer je prišlo do izdelave lastne pehotne puške

imenovane "The Ross"¹, ki je bila produkt idej tedanjega obrambnega ministra polkovnika Sama Hughesa. Izdelava omenjenega orožja naj bi pripomogla k morali in poistovetenju kanadskih vojakov z domovino, vendar puška ni bila zanesljiva in se je pogosto zatikala med pogostejšim streljanjem (Swettenham 1969: 2-3).

Tedanje zaloge so štejele le okoli 200 modernih kosov topništva, približno 100.000 uporabnih .303 pušk in proizvodnja pušk tipa "Ross" ni preseгла produkcije okoli 3.000 kosov mesečno. Zaloge ostale opreme in oblačil so bile kritično nezadostne. Na voljo je bilo približno 60.000 vojaških uniform in velik del le teh je bilo obupno zastarelih. Logistika je trpela tudi pomanjkanje pribora in posod za prehranjevanje vojske ter večina konj ni imelo ustreznega sedla za jezdeca. Poleg tega je bilo tudi pomanjkanje častniškega kadra, ki se je po nekaterih ocenah gibalo med 40 % - 50 % potrebnega števila (Copp 1971 : 6).

Zračne sile v Kanadskih oboroženih silah tedaj sploh niso obstajale. Deloma zaradi stopnje razvoja zračnega bojevanja v tem obdobju, deloma pa zaradi splošnega pomanjkanja sredstev namenjenega za oborožene sile, ki jih je Kanada usmerjala po večini v kopensko vojsko. Posledično so bile vse zmogljivosti in sredstva, tako človeška kot materialna, uporabljena kot dopolnilo britanskim kraljevim zračnim silam. Več kot

---

¹ Začetki razvoja »The Ross« puške segajo v leto 1890 pod patent kanadčana po imenu Charles Ross. Zasnova je temeljila na avstrijski Mannlicher M1890 / 1895 in v prvi obliki izšla pod imenom Mark I. in bila izdana med pripadnike kanadske vojske in RCMP v letu 1905. Že tedaj se je pokazala glavna neučinkovitost omenjene puške in sicer njena zanesljivost med streljanjem je bila porazna. Sledil je izboljšani model Mark II. z manjšimi popravki, ki pa ga je kmalu nadomestil zadnji model Mark III., ki pa je bil uporabljen v prvi svetovni vojni. Med glavno pomanjkljivost puške se je štela njena ranljivost, ko je prišla v stik z blatnim terenom, kar je bil velik problem glede na naravo bojevanja v rovih. Naslednja pomankljivost je bila v tem, da je bilo mogoče celoten strelni mehanizem sestaviti v napačnem vrstnem redu kar je imelo usodne posledice za strelca. Kljub negativnim lastnostim je *Ross* imel pozitivno stran. Puška je bila izredno natančna za tedanje razmere in ob ugodnih pogojih za njeno dobro delovanje je enotam dobro služila. Kljub vsemu so bile pomanjkljivosti orožja prevelike in kmalu po prvi svetovni vojni jo je Kanada nadomestila z "*Rifle Short, Magazine, Lee-Enfield – SMLE*" sicer britanskega izvora, vendar izdelana v Kanadi. (<http://world.guns.ru/rifle/rfl24-e.htm>).

25.000 Kanadčanov je služilo v britanskih zračnih silah v vlogi pilotov, opazovalcev in mehanikov na vseh območjih zračnega bojevanja v vojni. Skupaj so si prislužili več kot 800 odlikovanj za pogum in tri Viktorijine križce. Imena kanadskih pilotov, kot so W.A. "Billy" Bishop, W.G. Barker, Raymond Collishaw in A.A. McLeod so postala poznana imena v kanadskih gospodinjstvih in Kanadčani so nanje gledali s ponosom (Swettenham 1969 : 51).

Kanadska mornarica je od leta 1910 obsegala le dve križarki in sicer *H.M.C.S. Niobe* in *H.M.C.S. Rainbow*, kupljeni od kraljeve mornarice kot trenažni ladji. Ob izbruhu vojne od njiju ni bilo pričakovati veliko, saj je *Niobe* večinoma prestajala čas na popravilih, medtem ko *Rainbow* ni bila ustrezno opremljena za bojno delovanje (Swettenham 1969 : 47).

Mobilizacijski načrt je predvidel mobilizacijo šestih divizij prostovoljne milice in enega kontingenta za delovanje v Evropi, sestavljenega iz pehotne divizije in konjeniške brigade. Slednji načrt kljub odličnemu sprejemu s strani krone ni bil nikoli izpeljan. Hughes je opustil mobilizacijo prostovoljne milice in v zameno vzpostavil nove bataljone, ki pa niso bili tradicionalno poimenovani z imeni temveč s številčnimi oznakami. Izjema je bil bataljon "Princess Patricia's Canadian Light Infantry", ki je prispel v Francijo v decembru 1914 in se udeležil spopadov skupaj z 27. britansko divizijo pred prihodom ostalih kanadskih enot.

Omenjene bataljone je bilo potrebno opremiti, vendar po večini prihajajoča oprema ni bila zadostna ali pa ni dosegala dovolj visokih standardov, z izjemo hitrega organiziranja topniških enot, je bilo opremljanje kanadskega kontingenta podobno kaosu. Na koncu je Hughes Veliki Britaniji obljubil 25.000 mož in 3. oktobra 1914 jih je skupaj z oficirji v spremstvu štirih britanskih križark in dveh bojnih ladij v Evropo odplulo 32.665 (Swettenham 1969 : 4).

V Veliki Britaniji so enote dokončno opremili in izurili, poveljstvo nad njimi pa je prevzel britanski general E.A.H. Alderson. 4. februarja 1915 jih je osebno nagovoril kralj

George V. in feldmaršal Lord Kitchener in nekaj dni kasneje so odpluli v Francijo. Izjema je bil le novofundlandski kontingent, ki je ostal v Veliki Britaniji in se je kasneje boril skupaj z britansko vojsko ter enota "Princess Patricia's Canadian Light Infantry" ki pa je že pred prihodom kontingenta v Veliko Britanijo vstopila v vojno v Franciji (Swettenham 1969 : 5).

Visoka morala znotraj Kanade je vodila k oblikovanju novega kontingenta. Rekrutne pisarne so bile polne željnih prostovoljcev in 20.000 moških je odplulo v Evropo spomladi 1915. Maja je bila oblikovana 2. divizija v Veliki Britaniji in septembra odplula v Francijo. Nov poveljnik 1. divizije je bil general Arthur Currie, 2. diviziji pa je bil dodeljen poveljnik general major R.E.W. Turner.

Naslednji premik se je zgodil med decembrom 1915 in oktobrom 1916, ko se je britanska ekspedicijska sila povečala na 49 pehotnih divizij in pet konjeniških divizij in Kanada je proporcionalno sledila temu povečevanju v skladu s svojimi zmogljivostmi. Postalo je namreč jasno, da morajo britanske sile znatno povečati svojo številčno moč, da bi lahko uspešno konkurirale ljudskim armadam celinske Evrope. Naknadno je Kanada poslala še 3. in 4. divizijo v Francijo in 5. divizijo oblikovala v Veliki Britaniji, kjer je divizija tudi ostala. Poveljnik general major M.S. Mercer je bil dodeljen k 3. diviziji in k tej diviziji se je priključila tudi "Princess Patricia's Canadian Light Infantry", ki se je prej borila v britanskih formacijah. Poveljnik general major David Watson pa je bil dodeljen k 4. diviziji, medtem ko 5. divizija ni nikoli aktivno vstopila v spopade, temveč je bila uporabljena kot rezervna divizija za popolnjevanje izgub v ostalih štirih.

Vseh pet divizij je bilo vključenih v kanadski korpus, ki mu je poveljeval bivši poveljnik 1. divizije EAH Alderson. Korpus je kot tak predstavljal Kanado kot državo in odražal njeno nacionalno oboroženo silo. Mnogim prebivalcem Kanade je obstoj korpusa vzbujal patriotske občutke in jih navdušil k vstopu v vojaško suknjo v kasnejših mesecih (Swettenham 1969 : 11-12).

Skozi potek vojne se je dvigovala zavest kanadskih vojakov, ki so bili pred vojno, marsikje pa tudi med vojno in kasneje, označeni kot amaterski vojaki in gozdarji. Njihove enote so imele učinkovito propagando, ki je skozi vojno poudarjala uspehe in kvalitete

mož na bojnem polju. Celotno promocijo je prevzela organizacija imenovana Kanadski urad za vojne zapise (CWRO), ki jo je vodil mož po imenu Max Aitken, vpliven in bogat mož, ki je imel številne politične in vojaške zveze tako v Kanadi kot Veliki Britaniji. Končen rezultat so bile številne publikacije, vojni dnevniki, dokumentarni filmi in članki, ki so predstavljali kanadske prostovoljce kot zavestne borce (Busch 2003 : 49).

Kanadske vojake pa je pogosto pohvalil tudi sam kanadski politični vrh, kot je razvidno iz dela govora, ki ga je imel Robert Borden 29. julija 1915 v Londonu (Wilson 1984 : 9).

“Med mojim bivanjem tu in med mojim nedavnim obiskom Francije so mnogi ljudje z menoj spregovorili nekaj besed polnih občudovanja zavzetosti kanadskih enot. Zelo sem ponosen, da se jim je uspelo dokazati v očeh mnogih narodov iz katerih izhajajo. Kanada ni država bojevnikov, vendar njeni prebivalci niso izgubili bojevitosti svojih prednikov!”

4.3 Operacije v katerih so sodelovale enote kanadskih vojakov

4.3.1 Ypres

Prva kanadska divizija je prispela v Ypres aprila 1915 in tu doživela svoj ognjeni krst. Ypres je bilo mesto, ki je v frontni črti konkavno izstopala proti nemški strani. Nemci so držali višje položaje in so lahko obstreljevali mesto z juga, severa in vzhoda, kar jim je dajalo dodatno premoč. Postavitve na strani zaveznikov je bila takšna, da so na desni strani linijo držale dve britanske divizije, na sredini kanadska 1. divizija in na njihovi levici 45. francoska divizija popolnjena z Alžirci.

Na večer 22. aprila se je nemška vojska odločila sanirati izbočino z uporabo strupenega plina, ki je bil novost v nemški oborožitvi². V večerni veter so sprostili 160 ton strupenega plina iz 6.000 jeklenk, ki ga je odneslo naravnost med nezaščiteno 45. francosko divizijo. Zaradi pomanjkanja ustrezne zaščite in popolnega presenečenja so se

---

² Bojni plini so bili nevarno in zahrbtno orožje. V začetku so jih vozili na bojišče v jeklenkah in spuščali ob ugodnem vetru. Pihati je moral v pravo smer, ni smel biti premočan in ne preslab. Zgodilo se je, da se je veter nenadoma obrnil in zanesel plin proti tistim, ki so ga izpuščali. Zaradi izgub v lastnih vrstah je bilo vedno več poveljnikov, ki so nasprotovali rabi bojnih plinov na njihovem odseku. Učinki plinskega napada so bili manjši od tveganja. Vse do konca vojne sta bojne pline uporabljali obe strani.

Alžirci umaknili in za seboj pustili nebranjeno obrambno linijo dolgo okoli šest kilometrov. Vendarle Nemci niso imeli dovolj rezerv, da bi novo nastalo priložnost ustrezno izkoristili in tudi njihovi vojaki so bili skeptični do lastne zaščite pred strupenim plinom, tako da so se ustavili le tri kilometre v globini. Enote 3. brigade iz 1. kanadske divizije pod poveljstvom brigadirja Richarda Turnerja so v enem nočnem in dveh dnevnih napadih pregnali nemške položaje iz nastale luknje v obrambni liniji in tako nazaj pridobili izgubljeno ozemlje. Pravi ognjeni krst pa je nastopil 24. aprila, ko se je dan začel z obstreljevanjem topništva in ponovnimi napadi s strupenim plinom na kanadske položaje. Nemški napad je med Kanadčani povzročil mnogo žrtev in panike ter potisnil enote nazaj za več kot pol kilometra južno od St. Juliena in tam je obrambna črta obstala kljub ponovnim napadom nemških enot. Proti večeru so položaje okrepile britanske okrepitve in izbočina je ostala v rokah zaveznikov.

Ypres je bil ognjeni krst v več pogledih. Kanadski prostovoljci so v teh spopadih spoznali realnost bojevanja v jarkih, obenem pa so jih pestile tudi težave, kot so bile bolezni in nezanesljiva kanadska puška "Ross", ki se je ob skoraj vsaki uporabi zatikala. Soočili so se tudi s posledicami plinskega napada, ki je imel poleg fizičnih posledic tudi močan moralni udarec. Kljub temu, so s tem dokazali zaveznikom in nasprotniku svojo pripravljenost in odločnost, vendar je bila cena, ki so jo plačali 6.035 vojakov, od tega več kot 2.000 smrtnih žrtev (Swettenham 1969 : 8-9).

Na domačem prizorišču so prvi spopadi, kjer so bili vključeni kanadski vojaki, poželi val ponosa in navdušenja nad tako imenovano *domačo vojsko*. Dnevno časopisje je hvalilo hrabrost kanadskih vojakov in med drugimi je novinar časopisa The Victoria Daily Times, Bruce Hutchison, zapisal (The Victoria Daily Times, 24.04.1915 : 5) :

“Vedno smo imeli zaupanje, da si bodo kanadski vojaki pridobili zaupanje svojih nadrejenih. Mnogo od njih pozna trdo življenje in še več jih je krepkih in zdravih mladeničev. Produkt neukročene kanadske narave, gozdov, kmetij, skalovja in širnega severnega teritorija...”

4.3.2 Festubert in Givenchy

Oslabljene enote 1. kanadske divizije, okrepljene s prostovoljci kanadske konjeniške brigade, so bile kmalu po Ypresu poslane na jug, kjer so potekale zavezniške ofenzive. Britanske enote so že izvajale slepilne napade, da bi odvrnile pozornost nemških enot od francoskega napada na Artois, ki pa je bil le delno uspešen. Kljub delnemu uspehu so britanci nadaljevali z bojevanjem in tako nase vezali del nemških sil ter tako omogočili kanadski napad pri Festubertu v maju 1915 in Givenchyju v juniju istega leta. Spopadi so potekali po istem vzorcu skoraj brezupnih napadov na močno utrjene nemške položaje in kljub določenim uspehom je bilo pridobljeno ozemlje zanemarljivo. Kanadske enote so pri Festubertu tako utrpeli 2.468 izgub in nadaljnih 400 pri Givenchyju (Swettenham 1969 : 10).

4.3.3 Ognjeni krst ostalih divizij

Spomladi so svoj ognjeni krst doživele tudi ostale kanadske divizije. General Herbert Plumer, poveljnik 2. britanske armade, se je odločil sanirati izbočino pri St. Eloi. Nalogo je prevzela britanska 3. divizija, ki je napadla 27. marca. Kanadska 2. divizija je 4. aprila dobila nalogo, da za njimi prevzame obrambne položaje. V tem spopadu je bilo kanadskim enotam tudi izdana zaloga novih jeklenih čelad, ki so jih Britanci tedaj pričeli uporabljati. 6. aprila, še preden so britanske enote dodobra prodrle v nemško območje, je prišlo do nemškega protinapada, ki je trajal 13 dni. V tem obdobju so se nemške in kanadske enote zapletale v trmaste spopade za vsak meter ozemlja 19. aprila po topniškem udaru, ki je trajal tri ure, so Nemci pregnali kanadske branilce. Nemški protinapad je bil uspešen in Kanadčani so izgubili vse zavzete položaje razen enega ter utrpeli 1.373 izgub.

Še bolj kruto prvo izkušnjo je doživela 3. divizija. Nemška vojska je izvedla ofenzivo proti Mont Sorrel, južno od ceste med Ypresom in Meninom. Silovito obstreljevanje je dobesedno odstranilo vse obrambne položaje in drevesa v okolici in ostanki 3. divizije so se borili dokler jih ni preplavila nemška pehota. Prodor je bil ustavljen do večera, vendar

je zavezniška stran izgubila pomembne strateške položaje, kot so bili *Mont Sorrel* in koti 61 in 62. Kanadčani so izvedli protinapad naslednje jutro, ki ni bil uspešen in v naslednjem nemškem napadu šestega junija so izgubili še Hooge in cesto proti Meninu. Po tem očitnem kanadskem porazu je Aldersona zamenjal drug britanski častnik general Julian Byng. K Aldersonovi zamenjavi je pripomogla tudi njegova kritika nezanesljive puške "Ross", ki je naletela na zelo negativen odziv v kanadskem vojaškem vrhu. Nasprotno je Byngovo imenovanje naletelo na zelo pozitiven odziv kanadskih vojakov in njegova neformalnost jim je ugajala. Med prvimi odločitvami, ki jih je sprejel je bila njegova odločnost, da si kanadčani pridobijo nazaj *Mont Sorrel* in koto 62. Tako je 1. divizija pod poveljstvom generala Currija s podporo topništva 13. junija pod okriljem noči in dežja pridobila vzpetine izgubljene 2. junija. Kljub uspehu cena ni bila majhna, saj so Kanadčani pri *Mont Sorrel* imeli 8.430 izgub, med njimi tudi general Mercer, ki ga je zadel topniški šrapnel (Swettenham 1969 : 14-15).

4.3.4 Somma

Del zavezniškega načrta o istočasni ofenzivi na zahodu, vzhodu in na italjanski fronti v letu 1916 je bil napad v regiji *Somme*, kjer naj bi ofenzivo izvedle britanske in francoske enote. Nemci so jih prehiteli in pričeli z izvedbo ofenzive na utrjeno mesto Verdun, ki pa je na obeh straneh terjala številne žrtve. Somma je naenkrat postala potreben element za odvrnitev dela nemške vojske iz spopadov pri Verdunu in načrtovani francoski del ofenzive so po večini prevzele britanske enote.

Napad se je pričel 1. julija ob pol osmih zjutraj in se končal s pokolom 57.500 pripadnikov britanske armade. Med njimi je bil tudi novofundlandski polk, vključen v 29. britansko divizijo, ki je izgubil dve tretjini mož in še danes je 1. julij v kanadski provinci Newfoundland dan žalovanja (http://collections.ic.gc.ca/great_war/articles/default.html).

Večji del kanadskega sodelovanja pri Sommi se je pričel pozno avgusta, ko so kanadske enote prevzele frontne linije zahodno od vasi Courcellette. Takoj ob prihodu so naleteli na težak odpor in utrpeli 2.600 izgub še predno se je pričel njihov del ofenzive. 15.

septembra so nato sodelovali pri zavezniški ofenzivi na skrajnem levem boku na svojem položaju pri vasi Courcellette. Poleg topništva jih je tokrat podpiral nov vojaški stroj – tank. Sicer nezanesljivi tanki v tistem obdobju so imeli močan vpliv na moralo in kanadske enote so jih dobile na razpolago sedem. Napad je uspešno potekal in glavni cilj, obrambno območje znano pod imenom *Tovarna sladkorja*, je bil zavzet. Kanadčanom je uspelo uspešno preprečiti številne nemške protinapade, vendar so nemške okrepitve kmalu preprečile zaveznikom večje napredovanje. V naslednjih tednih so vse tri kanadske divizije, kasneje tudi na novo prispela 4. divizija, neprestano izvajale posamične napade na utrjene nemške položaje, vendar brez večjih uspehov. Somma je terjala 24.029 izgub med kanadskimi enotami (Swettenham 1969 : 16).

4.3.5 Vimy

Na začetku leta 1917 so zavezniki sprožili novo ofenzivo s ponovnim namenom preboja fronte. Tokrat je načrt predvideval francosko ofenzivo na jugu med Reimsom in Soissonom skupaj z britanskimi napadi okoli Arrasa, ki naj bi nase vezali del nemških enot. Medtem se je nemška vojska umaknila nekoliko nazaj v krajšo, a bolj utrjeno frontno linijo.

Vloga Kanade v tej operaciji je bila osvojitve gorskega hrbta *Vimy*. Za nemško stran je bila to pomembna točka in tudi ustrezno utrjena. Ravno na gorskem hrbtu *Vimy* se je namreč stikala Hindenburgova linija z mnogimi jarki ob fronti, obenem pa so takoj za njim stale pomembne nemške tovarne za izdelavo streliva in drugega vojnega materiala. Priprave na spopad so upoštevale prejšnje neuspehe in izkušnje, ki so jih pridobili Francozi pri Verdunu in delili s Kanadčani. Dodatne priprave so vključevale izgradnjo številnih tunelov pod nemškimi položaji, izdelavo poljske železnice in pripeljano je bilo težko topništvo (Swettenham 1969 : 20).

Pred kanadskim napadom so Vimy poizkušale zavzeti francoske enote 9. maja 1915. Izvedli so napad na več kilometrov široki liniji z uporabo 18 divizij in zavzeli nekaj teritorija in večje število nemškega orožja in opreme. Nemški odpor je bil zagrizen in je trajal kar šest tednov. Končni rezultat je bil 100.000 izgub med Francozi in 80.000 med Nemci (Macintyre 1967 : 49).

Predhodno topniško obstreljevanje se je začelo 20. marca 1917 in 2. aprila tako okrepilo, da so nemške enote ta čas poimenovala "teden trpljenja". Skupno je bilo namreč izstreljenih več kot milijon topniških izstrelkov. Do 8. aprila so bile priprave končane in napad se je pričel 9. aprila zjutraj. Vse štiri kanadske divizije s podporo 5. britanske divizije so pod Byngovim poveljstvom začele s prodorom. Do popoldneva istega dne so kanadske enote zavzele celoten gorski hrbet z izjemo dveh točk znanih kot vzpetina 145 in "Pimple". V treh dneh so tudi te dve ovire padle. Operacija se je končala z uspehom, vendar za ceno 10.602 kanadskih življenj. Zmaga je imela tudi moralno noto, saj so v tej operaciji prvič skupaj usklajeno delovale vse štiri kanadske divizije. Štirje Kanadčani pa so si prislužili Viktorijin križec (Swettenham 1969 : 21).

V Franciji blizu grebena Vimy še danes stojijo številna znamenja v spomin kanadskim vojakom, ki so tu pustili svoja življenja (<http://www.thegreatwar.ca/>). Izmed številnih veteranov, ki so se vrnilo so se mnogi spomnili svojih mož in dejanj. Dewar (1989 : 302) je tako zapisal izjavo neimenovanega veterana:

"Nihče ni čutil do svojih soborcev v drugi svetovni vojni na ta način kot smo mi do svojih v prvi. Niso bili utrjeni in to pride, ko si prisiljen korakati z nahrbtnikom, ki tehta 40 kilogramov. To je disciplina! Takšne fante ne pozabiš nikoli."

4.3.6 Kota 70

Po zmagi "Vimy" so Kanadčani nadaljevali s posameznimi slepilnimi napadi z namenom preusmejanja pozornosti Nemcev od francoskih ofenziv. V napadu na koto 70 so Kanadčani zavzeli to strateško vzpetino na severni strani mesta Leus. Spopad je terjal 9.198 izgub, vendar je bila pridobljena zadovoljiva količina ozemlja in preprečitev dodatne nemške okrepitve na druga bojišča (Swettenham 1969 : 22).

4.3.7 Tretja bitka za Ypres in Passchendaele

V juliju 1916 je poveljnik britanskih ekspedicijski sil, general Douglas Haig, pričel z izvajanjem ofenziv v Flandriji usmerjenih v strateške dele železnice in nemške podmorniške baze na belgijski obali. Ofenziva je imela uspešen začetek pri Messinesu, vendar so zatem sledili številni zapleti zaradi težav z logistiko.

Drugi in obenem glavni del ofenzive se je pričel konec julija z močnim topniškim obstreljevanjem, ki pa ni le opozorilo Nemcev na prihajajočo ofenzivo temveč tudi zmlelo teren v številne luknje in zadušljiv prah. Poleg tega je sledil še nenavadno močan dež, ki je od topništva razrit teren spremenil v težko prehodna močvirnata tla. Vse skupaj je povzročilo počasen in neroden prehod britanskih enot in omogočilo nemški vojski, da je prizadela nasprotniku velike izgube.

Zgodaj v oktobru je kanadski korpus dobil nalogo, da zamenja zdesetkane enote v območju Ypresa in prične s pripravami za ofenzivo na gorski hrbet imenovan Passchendaele. Kanadski poveljnik general Currie se je uprl načrtu ofenzive, ker je menil, da se slabi vremenski pogoji in razrit teren lahko spreobrmeta v pokol njegovih vojakov in da se njegove enote ne bodo borile pod poveljstvom 5. britanske armade, vendar njegov protest ni bil uslišan.

S serijo napadov, ki so se pričeli 26. oktobra je 20.000 mož pod težkim obstreljevanjem napredovalo meter za metrom. 30. oktobra pa so pričeli napad na sam Passchendaele s pomočjo dveh britanskih divizij. Ob zavzetju uničenega predela pred vasjo so vojaki obstali in pet dni trpeli nemško topniško obstreljevanje v blatu. Currijeve ocene o 16.000 žrtvah so se žalostno izpolnile, saj je skupaj z Britanci Passchendaele terjal 15.654 izgub in postal kanadska kalvarija (Swettenham 1969 : 23).

4.3.8 Cambrai

Britanski uspeh pri Cambrai v novembru 1917 je vključeval prvi uspešen tankovski napad v zgodovini in nakazal možnost alternative pozicijskemu bojevanju. Za nemške vojake je bil ta napad presenečenje, tudi zaradi dejstva, da je spopad pri Ypresu še trajal. Skupno 380 tankov je sodelovalo v ofenzivi in vse je kazalo, da je bil preboj popoln

uspeh. Tankom je uspelo prebiti linije okrepljene z žicami in delovali so po relativno ravnem terenu, ker pred napadom zavezniki niso uporabili topništva. Večina nemških branilcev je pobegnila, medtem ko so zavezniki prebili dva dela Hindenburgove linije v širini desetih kilometrov in prodrli šest kilometrov v globino.

V Veliki Britaniji so slavili zmago, medtem ko je nemško poveljstvo razmišljalo o umiku, a obe reakciji sta bili prezgodnji. Byng ni imel zadostnega števila novih tankov in rezerv pehote za nadaljno prodiranje in Nemci so hitro okrepili obrambo in pričeli s protinapadom.

Cambrai je pomemben za kanadsko vojaško zgodovino zaradi sodelovanja dveh enot in sicer kanadske konjeniške brigade in novofundlandskega regimenta, ki sta sodelovala v ofenzivi skupaj z britanskimi enotami. Novofundlandski regiment pa je kmalu po bitki za zasluge dobil naziv "Royal" in s tem bil edina kanadska enota, ki je dobila to čast v vojni (Swettenham 1969 : 25-27).

4.3.9 Zadnji dnevi vojne

V letu 1918 se je tudi zaveznikom poznala številčna izčrpanost dolgoletne vojne. Mnogo enot je bilo le senca svoje prvotne moči in padla je odločitev o krčenju števila bataljonov v britanskih pehotnih brigadah iz štirih na tri in uporabiti enote iz preostalega četrtega bataljona za okrepitev ostalih brigad. Britansko vojaško poveljstvo je pričakovalo, da bo Currie storil enak korak, vendar se je temu uprl. Menil je, da bi takšna umetna povečava enot vodila v kanadsko armado, ki bi bila sestavljena iz dveh korpusov namesto iz enega. Posledično bi to pomenilo potrebo po britanskih častnikih in podčastnikih, kar bi pa razbilo homogenost, ki je vladala v korpusu. Namesto tega se je odločil povečati število vojakov v vsakem od 48 bataljonov, ki jih je premogel kanadski korpus. Na ta način je povečal moč kanadskih enot brez potrebe po novem častniškem in podčastniškem kadru. V ta namen je bilo potrebno razdrobiti 5. kanadsko divizijo stacionirano v Veliki Britaniji in rezultat je bil okrepljen korpus, ki se je vključil v zadnje bitke prve svetovne vojne (Swettenham 1969 : 31-32).

Enaindvajsetega marca so Nemci brez predhodnega topniškega obstreljevanja napadli dve britanski armadi. Zaradi presenečenja jim je uspel globok prodor in šele 5. aprila so bili ustavljeni blizu mesta Amiens. V ustavitvi prodora sta sodelovali kanadska konjeniška brigada in 1. kanadska motorizirana brigada. Nemški prodor se je nato preusmeril proti obali in bil zaustavljen pri reki Marni. Na zavezniški strani je prišlo tudi do nove spremembe in sicer prispele so ameriške enote, ki so rešile britanske in francoske težave z opremo in moštvom (Swettenham 1969 : 32).

V tem obdobju je Currie s svojimi enotami držal več kot 25 kilometrov dolgo frontno črto vključno z vzpetino 70. in grebenom Vimy, ter kljub številnim ofenzivam nemške vojske enote niso izgubile niti metra zemlje. Pred tem so britanski generali želeli razdreti kanadsko armado in z enotami popolniti manjkajoče število v britanskih enotah na bojišču vendar se je Currie uprl in zahteval ohranitev homogenosti. Trdil je, da vsi uspehi, ki so jih kanadske enote dosegle v veliki meri temeljijo na narodni enotnosti v enotah in da bi razdrobitev teh enot pomenila velik moralni udarec za vojake. V Londonu je bil ta upor enkrat za spremembo uslišan, saj Britanci niso pozabili uspehov pri grebenu Vimy in podobnih zmagah, ki so jih prinesle kanadske enote (Swettenham 1969 : 33).

Ob splošnem prodoru zaveznikov na vzhod proti Nemčiji je kanadski korpus dobil nalogo za izvedbo ofenzive 8. avgusta na pomembno izbočino v bližini Amiens. Del korpusa je bil poslan severno od Ypresa, da bi zavedel Nemce in po tem ko so jih opazili pod okriljem noči pohiteli nazaj v Amiens. Priprave so potekale ponoči in brez predhodnega obstreljevanja. Rezultat je bilo popolno presenečenje. Na čelu napada je bilo 420 tankov in ob levem in desnem boku kanadske vojske so napredovale avstralske in francoske enote. Nemško topništvo je bilo nezmožno zaustaviti prodor, saj so jih zavezniške sile tako hitro zavzele, da mnogi niso imeli časa izstreliti niti en sam izstrelek. Rezultat je bilo napredovanje za 12 kilometrov na strani Kanadčanov, 11 kilometrov na strani Avstralcev, osem kilometrov na strani Francozev in tri kilometre na strani Britancev. Nemške izgube so štejele 27.000 mož in 400 topov, več sto minometov in različnih pušk. Samo kanadski korpus je zajel 5.033 ujetnikov in 161 topov. Vendar je bila cena za uspeh 9.074 izgub na strani 4. armade, od tega 4.000 Kanadčanov (Swettenham 1969 : 36-37).

Po uspehu pri Amiensu je kanadski korpus dobil nalogo preboja tako imenovane Hindenburgove linije v bližini Arrasa. Serija ofenziv med 26. avgustom in 2. septembrom je porazila nemško obrambo pri liniji Drocourt-Queant, pred tako imenovanim Canal du Nord, ki je bil en glavnih delov Hindenburgove linije. Preboj je bil uspešen, spet po zaslugi presenečenja z naglim premikom iz Somme, ki ga nemški poveljniki niso pričakovali, vendar zopet za ceno visokih izgub, ki so štejele 11.400 mož. Korpus se je sedaj ustavil in čakal na okrepitve s strani britanske armade, ki je prihajala iz juga. Skupna ofenziva se je pričela 27. septembra in celoten korpus je prečkal suhi del Canal du Nord dolg dva in pol kilometra v spremstvu številnih predhodnih topniških obstreljevanj. Uspeh operacije je bil še toliko večji, ker je kanadski korpus poleg zastavljenih ciljev osvojil tudi gozd Bourlon (Swettenham 1969 : 38).

Med zadnjimi spopadi v tem obdobju je bila bitka za Valenciennes, ki je nastopila 1. novembra 1918. Brigadir A.G.L. McNaughton, mladi poveljnik težkega topništva v kanadskem korpusu, je uspel sprožiti tak koncentriran topniški napad, da je ena od kanadskih brigad napredovala nedotaknjena proti trem nemškim divizijam in zavzela *Mont Houy*. V napadu je bilo porabljenega skoraj toliko streliva³ na obeh straneh, kot v celi južnoafriški vojni⁴.

Samo na območju *Mont Houy* je bilo najdenih več kot 800 nemških trupel in 1.800 Nemcev se je presenečenih predalo. Nasproti tem številkam so kanadske izgube štejele le 80 mrtvih in 300 ranjenih (Swettenham 1969 : 39).

4.3.10 Kanadski vojaki izven kanadskih enot

Mnogo kanadskih vojakov ni služilo v kanadskem korpusu. Od 150.000 mož na zahodni fronti ob koncu sovražnosti je bilo okoli 40.000 mož izven Currijevega poveljstva.

---

³ 2.149 ton.

⁴ 2.800 ton.

Ena izmed takšnih enot so bile kanadske železniške enote, ki so v vojni imele pomembno vlogo. Kanada je imela veliko izkušenj pri izgradnji železnic glede na dejstvo, da v nobeni drugi državi tedanjega imperija ni potekala tako velika izgradnja železniške infrastrukture na dolge razdalje. Od sredine leta 1915 pa do konca vojne v letu 1918 so vse železniške projekte na britanskem delu fronte izpeljale kanadske enote in to pogosto pod težkimi pogoji obstreljevanja. Proti koncu vojne so bile tudi te enote vključene v bojevanje kot pehota in od 1. aprila 1917 do konca vojne so kanadske železniške enote utrpele 1.977 žrtev (Swettenham 1969 : 42).

Naslednja večja skupina so bili kanadski inženirci, katerih naloga je bila izgradnja podzemnih rovov do sovražnih položajev in njihova razstrelitev. Skupaj so delovale tri čete in sicer 1., 2. in 3. kanadska inženirska četa, katere so bile vključene v britanske formacije in delovale v skladu z njihovimi navodili. Proti koncu vojne je Currie 1. in 2. četo uporabil pri prehodu Canal du Nord, medtem ko je 3. četa ostala do konca vojne pod britanskim poveljstvom (Swettenham 1969 : 43).

Pomoč v enotah je bila tudi na območjih kjer spopadi niso potekali. Najbolj izrazit primer so kanadske gozdne enote, ki so celotno vojno preživele v Veliki Britaniji. Zaradi podmorniške vojne je namreč prišlo do situacije, ko je bil ogrožen transport lesa iz Kanade v Veliko Britanijo in prišlo je do velikega pomanjkanja zalog za potrebe vojne. Tako je kanadska vlada zgodaj v letu 1916 odposlala 224. gozdni bataljon, ki je združeval skoraj 1.600 mož, v Veliko Britanijo za delo v gozdovih. Skupno je bataljon priskrbel skoraj 300.000 ton nažaganega lesa in 5.000.000 ton lesa za potrebe rudarske industrije v enem letu dela. Kasneje se je veliko enot preselilo v Francijo zaradi zmanjšanja stroškov transporta čez Kanal in tako je ob koncu vojne število gozdnih enot v Franciji naraslo na 12.000 mož, medtem ko je v Veliki Britaniji delo opravljalo 10.000 mož, vsi pa so pripadali gozdnemu korpusu (Swettenham 1969 : 43).

Poleg zahodne fronte so kanadske enote delovale tudi v drugih delih Evrope. Dve kanadski bolnici sta delovali v vzhodnem Sredozemlju med kampanjo v Dardanelah. Ena izmed bolnic je delovala več mesecev tudi v Kairu in sodelovala v sklopu z drugimi

britanskimi bolniškimi oddelki. Nadalje je 1. kanadska četa za mostove, ki je vključevala 256 mož, pomagala Britancem v boju proti Turkom v Palestini. Njim gre zasluga za vzpostavitev železniške komunikacije med Jeruzalemom in Damaskom med zadnjimi dnevi zavezniških ofenziv v letu 1918. Manjše enote kanadskih inženircev pa so upravljale barke na Tigrisu in Evfratu v Mezopotamiji⁵ (Swettenham 1969 : 44).

Daleč največji prispevek Kanade izven Francije pa je bil v Rusiji, kjer so se boljševiki umaknili iz vojne. Po marčevski revoluciji leta 1917, ki je vrgla iz oblasti ruskega carja, so Rusi z mirovno pogodbo z Nemčijo ob koncu leta izpustili nemške ujetnike in nemške divizije so se lahko premaknile na zahod. Kljub vsemu se je v Rusiji pričela odvijati državljanska vojna in Velika Britanija je skupaj s Francijo poskušala pomagati nasprotnikom boljševikov, da bi ponovno vzpostavili vzhodno fronto. Obenem je obstajala nevarnost, da bi se Nemčija lahko polastila velike količine surovin na vzhodu in zavlačevala vojno v nedogled. Intervencija se je tako pričela na treh ločenih delih Rusije, na vzhodu, jugu in severu.

Na južnem delu je Kanada prispevala 40 častnikov in mož v enoto imenovano *Dunsterforce*, po večini britanske sestave, ki se je premaknila iz Mezopotamije proti Kavkazu. Naloga enote je bila zavzetje kaspijskega pristanišča Baku v avgustu 1918 in prepreči nemškim silam črpanje zaloga goriva v ključnem trenutku.

Na severu⁶ so zavezniki zavzeli pristanišče Murmansk in Arhangelsk sredi poletja 1918 in tako preprečili njihovo uporabo za nemške podmornice, ki bi tako lahko napadale transatlantske konvoje, ki so takrat prenašali ameriške okrepitve. V tem delu je 16. brigada kanadskega topništva priskrbela podporo za napad na pristanišče Arhangelsk in 92 častnikov in vojakov je sodelovalo pri urjenju ruskih enot, ki so delovale proti boljševikom.

---

⁵ Današnji Irak.

⁶ Bojevanje na severnem delu Rusije je potekalo pod težkimi vremenskimi pogoji. Včasih je noč trajala tudi do 20 ur in skupaj z arktičnim mrazom so bile razmere skoraj nevzdržne. K sreči so bile žrtve majhne in skupno je na severu Rusije umrlo le 8 Kanadčanov in 16 je bilo ranjenih.

Največji del enot pa je deloval od oktobra 1918 v Sibiriji in sicer kar 4.000 kanadskih mož. Situacija v tej regiji je predstavljala največ upanja, saj so češke enote že osvobodile Sibirijo iz boljševiških rok in obenem so se v Sibiriji nahajale tudi japonske enote, ki so štejele 70.000 mož in približno 8.000 ameriških mož. Na koncu ob podpisu premirja 11. novembra ni bilo več potrebe po vzpostavitvi ponovne vzhodne fronte in kanadske enote so se postopoma umaknile iz območja (Swettenham 1969 : 45-46).

4.3.11 Vojna v zraku

Letalo, ki je bilo v tedanjem obdobju novost, je postalo med prvo svetovno vojno pomemben del bojevanja. V prvem delu vojne so bila uporabljena po večini za izvidniške naloge, ter tako spremljala premike in položaje nasprotnikove vojske. Kmalu so se jim pridružila tudi lovska letala in bombniki in spekter bojevanja se je razširil na bombardiranje strateških točk in lov na podmornice iz zraka. Značilnost tedanjega obdobja je bila tudi mentaliteta pilotov, katerih vloga je bila podobna vlogi viteza v srednjem veku. Bojevanje je namreč potekalo v zraku, stran od umazanih in blatnih rovov, ter tako dobilo značaj plemenitega dvoboja. Od vseh letalcev jih je tretjina umrla v bojih, od tega 1.600 Kanadčanov.

Kanadski piloti so prispevali velik delež v Kraljevih zračnih silah (RAF), saj jih je 1. aprila 1918 služilo že več kot 22.000. V tem obdobju je RAF podeljeval naziv *As* vsakemu pilotu, ki je prestregel pet ali več sovražnih letal. Od skupno 27 *Asov* v RAF je bilo kar deset Kanadčanov in vsak je imel zasluge za sestrelitev več kot 30 sovražnih letal (Swettenham 1969 : 51).

Med največjimi imeni sta bili na tretjem in petem mestu imeni kanadskih pilotov polkovnik W.A. Bishop z 72 in major Raymond Collishaw s 60 zmagami. Bishop je bil prvi kanadski pilot, ki si je prislužil Viktorijin križec v zgodnih urah 2. junija 1917, ko je vzletel, da bi uničil dele nemškega letališča blizu Cambraija in prestregel tri letala, ki so ga želela ustaviti. Naslednji Viktorijin križec med piloti si je pridobil Kanadčan major W.G. Barker, ki je sam naletel na formacijo sovražnih letal blizu mesta Valenciennes

zjutraj 27. oktobra 1917. Kljub veliki premoči mu je uspelo sestreliti štiri letala, ter preživeti strmoglavljenje, čeprav je bil v spopadu trikrat ranjen. Zadnji viktorijski križec pa ni bil osvojen s strani pilota lovca temveč pilota na izvidniški nalogi. Mladi poročnik A.A. McLeod⁷ je 27. marca 1918 med veliko nemško pomladno ofenzivo v bližini Somme vzletel na nalogo v bližini mesta Albert. Kmalu zatem je njegovo letalo napadlo osem nemških letal in njegov kopilot jih je uspel sestreliti tri preden sta bila oba ranjena in letalo je strmoglavilo v ognju. Kljub padcu sta oba preživela in McLeod je uspel odvleči svojega soborca do prvih zavezniških enot in mu rešil življenje. Sam je kasneje umrl v bolnici v Kanadi za posledicami ran, ki jih je dobil v spopadu (Swettenham 1969 : 53).

4.3.12 Vojna na morju

Ob izbruhu vojne je Kanada imela le dve ladji in 350 mož. Stanje je bilo namreč takšno, da težko govorimo o mornarici, temveč kvečjem o prispevku k kraljevi britanski mornarici. Kanadske ladje so prevzele naloge, kot so bili različni nadzori in pregledi tovora v kanadskih pristaniščih, del komunikacijskih nalog in manjše operacije odstranjevanja min in podobno. Sprva je britanska admiraliteta menila, da Kanada nima časa razvijati večjega prispevka v mornarici in svetovala naj se usmeri v kopensko vojsko, kjer je lažje in hitreje priti do rezultatov. Leta 1916, ko se je nevarnost nemških podmornic razširila tudi v severni Atlantik pa so bili prisiljeni spremeniti mnenje in tako je Kanada pričela z izgradnjo 36 ladij za patroliranje (Swettenham 1969 : 47).

Kljub slabemu začetnemu položaju je leta 1918 kanadska flota za patroliranje štela že 112 ladij, pod poveljstvom Walterja Hosa, upokojenega častnika kraljeve mornarice, ki je prevzel službovanje v Kraljevi kanadski mornarici (RCN) v letu 1911. K temu so pripomogle tudi ZDA, ki so prispevale dva torpedna čolna in šest lovcev na podmornice (Swettenham 1969 : 49).

---

⁷ Štel je komaj 18 let med omenjenim poletom.

5. Kanada v drugi svetovni vojni

5.1 Vključitev v vojno

Pred izbruhom vojne, 17. maja 1939, sta Kanado obiskala kralj Jurij VI. in kraljica Elizabeta. Razlog za njun obisk je tičal v razpadu Društva narodov ob etiopski krizi v letu 1935. Mednarodne razmere so bile zaostrene in Evropa je počasi drsela v vojno, zato je kraljeva oblast v Veliki Britaniji menila, da je pametno okrepiti čustveno zvezo med Kanado in Veliko Britanijo ter ostalim Commonwealthom. Dve leti prej, 1937, je tedanji premier Mackenzie King uspešno nasprotoval vsem tistim, ki bi želeli kanadsko zunanjo politiko uravnati po željah Velike Britanije, vendar je kot odgovor na Hitlerjeve grožnje svetovnemu miru sam odpotoval v Nemčijo. Ob srečanju s Hitlerjem mu je zagotovil, da spoštuje njegovo simpatijo do delavskega razreda, vendar je obenem zatrdil, da če bi se nemške namere sprevrgle iz konstruktivnih v destruktivne, bodo vsi dominioni priskočili na pomoč Veliki Britaniji (Douglas 1995 : 11).

V tistem času je v Kanadi in ZDA vladala velika ekonomska depresija in številne izolacionistične težnje, predvsem s strani province Quebec in zaradi spominov na prvo svetovno vojno so delovale proti kanadski vključitvi v novo evropsko vojno. Kljub temu je prva svetovna vojna pustila močno čustveno navezanost na Veliko Britanijo in britansko krono. Ob obisku kraljevega para so se množice zbirale v mestih in jih pozdravljale skupaj s številnimi vojnimi veterani iz prve vojne (Douglas 1995 : 17).

Tretjega septembra 1939 je Britanija skupaj s Francijo Nemčiji napovedala vojno, vendar Kanada ni avtomatično sledila napovedi, ker je premier King vztrajal pri svojem prepričanju, da mora parlament odločiti sam. Temu je sledilo krizno zasedanje kanadskega parlamenta 7. septembra in dva dni kasneje, 9. septembra, odobril odločitev za napoved vojne Nemčiji. Formalna odločitev je prispela do premiera Kinga 27. novembra in 11 tednov po slednjem datumu je Kanada tudi formalno napovedala vojno (Douglas 1995 : 26).

Ob koncu vojne si je Kanada še bolj utrdila svoj neodvisni položaj v mednarodnih odnosih, kot si ga je pred tem ob koncu prve svetovne vojne. Udeležba je v srca Kanadčanov zasadila val patriotizma in nacionalni naboj in kljub lojalizmu, ki so ga čutili nekateri Kanadčani britanskega rodu, je bil to bolj nostalgichen občutek. K temu je veliko prispevalo dejstvo, da Velika Britanija po koncu vojne ni bila več ista država, ki je v vojno vstopila spričo njenih milijonskih dolgov Kanadi in z oslABLJENO lastno ekonomijo. Veliko vlogo pa je imela tudi rekordna kanadska industrijska produkcija, ki se je prav zaradi vojne izjemno razširila in odpravila z depresijo, ki je pestila državo v letu 1939 (Douglas 1995 : 290).

4.2 Pripravljenost in organizacija oboroženih sil Kanade med vojno 1939 - 1945

Struktura oboroženih sil Kanade pred vojno je vključevala 4.000 mož stalne sestave in 50.000 mož prostovoljne milice, ki naj bi se mobilizirala le ob izrednih razmerah.

Poziv k rekrutaciji znotraj Kanade je sledil takoj, ko je Velika Britanija napovedala vojno Nemčiji⁸. Namen zgodnje rekrutacije je bila okrepitev lastne obrambe in priprava na pričakovano vključitev v vojno v Evropi. Začetni odziv prebivalcev na rekrutacijo je bil tako množičen, da je načelnik generalštaba prejel ukaz, naj ne spodbujajo več ljudi k vključevanju v vojsko, ker naj bi bile kvote že presežene. Sledilo je opremljanje vojske, ki je bilo tako kot v prvi svetovni vojni bolj podobno kaosu, saj je bila večina opreme neuporabna ali nezadostna, orožje pa zastarelo in slabo vzdrževano. Večina problemov je izhajala iz predvojnega krčenja proračuna za kopensko vojsko, saj je bil proračun 28 milijonov dolarjev skrčen za osem milijonov, ki jih je vojaški vrh prerazporedil za razvoj mornarice in zračnih sil. Pomanjkanje je bilo tudi v vozilih in orožju. Na zalogi je bilo le 16 lahkih tankov, 23 protitankovskih pušk in štiri modernejša protiletalska orožja. Zračna in protitankovska obramba torej skoraj ni obstajala (Douglas 1995 : 26).

---

⁸ 3. septembra 1939.

Stalna sestava 4.000 moških, od katerih je večina imela izkušnje iz prve svetovne vojne, je večino časa in energije posvetila urjenju pripadnikov milice za primer morebitnega oblikovanja ekspedicijskega korpusa. Večina častniškega kadra v tej sestavi je bila produkt vojaške šole imenovane Royal Military College of Canada v mestu Kingston, Ontario. Izobraževalni sistem v tej šoli je združeval elemente ameriške vojaške akademije West Point z ideali britanske kraljeve vojske (Douglas 1995 : 28).

Devetnajstega septembra je bila sprejeta odločitev o oblikovanju 1. divizije, ki bi bila pripravljena na morebitno sodelovanje v bojih na evropskih tleh. Poveljstvo divizije je bilo podeljeno A.G.L. McNaughtonu 17. oktobra in oblikovana je bila po večini s pripadniki stalne sestave in tistimi prostovoljci, ki so se najbolj izkazali. S tem je bila sestavljena prva kanadska divizija za bojevanje v Evropi.

V nasprotju s kopensko vojsko, ki je imela tako izkušnje kot tradicijo iz prve svetovne vojne, mornarica ni imela oblikovane lastne identitete. Veljalo je splošno prepričanje, da je mornarica le majhna veja Kraljeve mornarice v Veliki Britaniji in tudi njeni pripadniki so v predvojnem času po večini delovali po britanskih tradicijah (Douglas 1995 : 30).

V letu 1939 Kanada ni bila zmožna oblikovati lastne, neodvisne mornarice, saj je imela v lasti le šest rušilcev. Obstajala je alternativna možnost priključitve teh šestih ladij h Kraljevi mornarici, vendar kanadsko vojaško vodstvo o tem ni želelo nič slišati. Kompromis, ki je obveljal je predvidel sodelovanje kanadskih rušilcev neposredno s Kraljevo mornarico, vendar pod neodvisnim poveljstvom iz mornariškega poveljstva v Ottawi.

V marcu je skupno število moških v mornarici obsegalo 3.276 in njihova primarna naloga je bila zaščita trgovskih poti v kanadskih vodah. Na razpolago so imeli šest rušilcev, od katerih sta kanadska ladja Njegovega visočanstva (HMCS) Saquenay in Skeena skupaj z dvema polagalcema min delovala iz baze v Halifaxu. Fraser in St. Laurent (oba rušilca razreda C) pa sta se jim pridružila iz baze v Vancouvru s pacifiške obale. Ostala dva,

Ottawa in Restigouette, sta ostala na zahodni obali v bazi Esquimalt zaradi grožnje iz zahoda (Douglas 1995 : 32).

Šestindvajsetega avgusta je kanadska vlada formalno pooblastila RCN za nadzor trgovskih poti v kanadskih vodah in do 10. septembra so kanadski častniki za nadzor nad mornarico (NCSO) v Halifaxu, Sydneyu, St. Johnu in Montrealu prevzeli poveljstvo. Vrhovno poveljstvo nad njimi pa je imel Severnoameriški center za obveščanje (NAIC), admiralitete v Ottawi.

Mornarica pa se je soočala tudi z drugimi težavami. Pristanišča niso imela ustrezne zaščite pred podmornicami, kot so sistemi mrež in sistemi za nadzorovano odpiranje vstopnih vrat. Vse skupaj je povzročilo mnogo frustracij med vodilnimi v vojaškem in političnem vrhu, saj je to le prispevalo k omajanju integritete kanadske mornarice (Douglas 1995 : 33).

Najmanjša veja v OS leta 1939 je bilo letalstvo. Kraljeve kanadske zračne sile (RCAF) so bile ustanovljene v letu 1924 in delovalo kot pomožna veja znotraj prostovoljne milice. Kljub trudu za razvoj te zvrsti v letu 1935 se je stalna sestava povečala le na 1.031 mož, kar nikakor ni bilo zadovoljivo za potrebe vojne. Obenem se je letalstvo soočalo tudi s kritičnim pomanjkanjem opreme in streliva. Slednji razlog je vplival na odločitev vlade sredi avgusta 1939 za nakup 20 bombnikov in 15 trenažnih letal od ZDA, ki pa jih je bilo potrebno pretihotapiti čez mejo zaradi ameriškega statusa nevtralnosti. Z razliko šestnajstih lovcev Hawker Hurricane, desetih bombnikov Fairey Battle in nekaj trenažnih letal so bila vsa ostala letala zastarela (Douglas 1995 : 33).

Prispevek Kanade je bil tudi na področju urjenja pilotov. Kljub odporu po ustanovitvi začasnih medvojnih šol za pilote RAF se je kanadska vlada na koncu uklonila britanskim zahtevam. Velika Britanija si je namreč želela uporabiti kanadsko veliko ozemlje in relativno izoliranost pred vojno, obenem pa je bila to najbližja država Commonwealtha. Na drugi strani pa je obstajal strah Kanadčanov, da bi takšne obveze vodile v počasno izgubo nedavno pridobljene suverenosti. Rezultat je bila zaveza Kanade, da letno izuri

12.000 mož za potrebe RAF in program je stekel pod imenom Britanski načrt za urjenje v zraku v državah Commonwealtha (BCATP) (Douglas 1995 : 37).

Kanadske enote v Evropi pa so se počasi povečevale od prihoda 1. divizije, ki je prispela v Veliko Britanijo v decembru 1939. Med poletjem in jesenjo 1940 je prispela 2. divizija in kmalu ji je sledila še 3. divizija v letu 1941. Vse tri so bile pretežno pehotne divizije in kmalu so jim sledili še dve oklepni diviziji in dve oklepni brigadi.

Na podlagi teh okrepitev, je bila na začetku leta 1942 ustanovljena 1. kanadska armada, ki je bila sestavljena iz dveh korpusov in pod poveljstvom kanadskega častnika generala McNaughtona. Slednjega je leta 1943 zamenjal general H.D.G. Crerar, ki je bil tudi sam kanadskega porekla (Douglas 1995 : 107).

4.3 Operacije v katerih so sodelovale enote kanadskih vojakov

4.3.1 Bitka za Anglijo

Ob umiku angleške vojske iz celinske Evrope je kanadska 1. divizija, kateri je uspelo obdržati večino opreme in orožja, zavzela položaj v britanski 7. armadi. Skupaj z novozelandskimi in angleškimi enotami v tej armadi so se pod poveljstvom generala McNaughtona pripravljali na pričakovano nemško invazijo.

Dvanajstega avgusta je Nemčija pričela z zračnimi napadi nad Anglijo in nemški "Luftwaffe" se je boril z zavezniškimi lovci za nadzor nad nebom. Mnogo Kanadčanov je služilo v zračnih enotah z letali tipa *Spitfire* in *Hurricane*, ki so se zoperstavljali nemškim lovcem. V tej kampaniji je RCAF doživela svoj prvi ognjeni krst. 1. eskadrilja lovcev RCAF se je spopadla z lovci nemške *Luftwaffe* nad južno Anglijo 26. avgusta 1940 in sestrelila tri nemška letala ter poškodovala še štiri za ceno enega letala s pilotom na svoji strani. Njihovo drugo srečanje se je končalo z veliko manj sreče, saj jih je napadla skupina Messerschmittov in sestrelila tri letala iz te enote. Do sredine oktobra je RCAF v Angliji sestrelila 31 sovražnih letal in nadaljnih 43 je bilo predvidoma težko

poškodovanih ali uničenih. Skupno so Kanadčani plačali ceno v izgubi 16 letal tipa *Hurricane* in z življenji treh pilotov.

Sodelovali so tudi v zadnjem večjem dnevnem napadu nemških zračnih sil. 27. septembra je 1. eskadrilja RCAF s pomočjo 303. eskadrilje RAF prestregel prvi val sovražnih bombnikov – rezultat je bilo uničenih osem sovražnih letal in sedem poškodovanih.

Mnogi Kanadčani so v tem obdobju vojne sodelovali v enotah RAF v vlogi pilotov kot tudi ostalega osebja, kot so bili mehaniki (Douglas 1995 : 181-183).

5.3.2 Dieppe

Spomladi leta 1942 je bil položaj za zaveznike nezavidljiv. Nemška vojska je prodrla globoko v Rusijo, zahodni del kontinenta je bil trdno pod njihovim nadzorom in britanska 8. armada se je morala umakniti v Egipt. Dana situacija je v tem času onemogočala začetek operacije Overlord in kot alternativa je prišlo do odločitve za napad na francosko пристanišče Dieppe, ki naj bi preusmeril del nemške pozornosti iz drugih bojišč ter obenem preizkusil novo opremo in tehniko, ki je bila kasneje uporabljena v operaciji Overlord.

Napad se je pričel 19. avgusta 1942 in od 6.000 mož je bilo 5.000 kanadskih vojakov. Podporni ogenj so priskrbeli štirje rušilci kraljeve mornarice in 74 zavezniških lovskih in bombniških eskadrij, osem izmed njih iz vrst RCAF. General J.H. Roberts, poveljnik 2. kanadske divizije, je prevzel poveljstvo nad kopenskim delom enot skupaj s stotnikom J. Hughes-Hallett, kot poveljnikom morskih sil in maršalom T.L. Leigh-Malloryjem kot poveljnikom zračnih sil. Načrt je predvidel napad na petih različnih točkah na razdalji šestnajstih kilometrov. Štirje od teh napadov naj bi se pričeli ob zori na cilje ob mestu, pol ure kasneje pa naj bi sledil glavni napad na mesto Dieppe.

Del sil je med približevanju obali naletel na nemški konvoj in obstreljevanje je opozorilo nemške enote na obali. Rezultat je bil popoln polom na vzhodnem krilu napada. Na celotni črti je bil uspeh naloge pogojen s presenečenjem, ki pa ni bilo doseženo. Strm

teren in pripravljene nemški vojaki so celotno izkrcaje spremenili v nesmiseln pokol in večina enot ni imela na izbiro drugega kot predajo ali smrt. Situacija je bila rahlo drugačna na zahodnem krilu, kjer je skupina diverzantov uspešno uničila svoje cilje in se varno umaknila.

Glavni del napada, ki se je pričel pol ure za napadi na levo in desno krilo, se je tudi soočil z močnim nemškim odporom. Takoj ob pristanku so dobro postavljeni nemški branilci pričeli streljati po celotni obali in onemogočili nadaljnje napredovanje zavezniških enot. Z izjemo delnih uspehov posameznih manjših enot je bila operacija polna žrtev in vojnih ujetnikov. Tudi podpora v zraku ni imela sreče. Kljub uspešni odvrnitvi nemških lovcev je RAF je izgubila 106 letal in RCAF jih je izgubil 13.

Uspešnost operacije ocenjujejo različno. Medtem, ko nekateri ocenjujejo operacijo kot "nesmiselno klanje" ji drugi pripisujejo pomembne zasluge za pridobitev izkušenj pri kasnejšem načrtovanju operacije Overlord. Od 4.963 Kanadčanov se jih je le 2.210 vrnilo v Veliko Britanijo in mnogi med njimi s težjimi ranami. Večina izgub gre na račun vojnega ujetništva, v katerega je šlo 1.946 mož medtem, ko je 907 Kanadčanov izgubilo življenje (Douglas 1995 : 118 – 128).

5.3.3. Osvoboditev Sicilije

Spomladi 1943 so stekle priprave za invazijo na Sicilijo. V invaziji naj bi sodelovali 7. ameriška armada pod poveljstvom generala George S. Pattona in 8. britanska armada pod poveljstvom generala Sir Bernard L. Montgomeryja katere del sta bili tudi 1. kanadska pehotna divizija in 1. kanadska tankovska brigada. Omenjene kanadske enote so bile v Veliki Britaniji, tako da jih je bilo potrebno prepeljati v Sredozemsko morje pred pričetkom invazije.

Pozno junija so kanadske enote odplule iz Velike Britanije in med potjo utrpele 58 žrtev zaradi delovanja nemških podmornic. Obenem je bilo izgubljenih več kot 500 vozil in

številno pehotno orožje. Pozno ponoči 9. julija so Kanadčani prispeli na cilj in se pridružili skoraj 3.000 zavezniškim ladjam pripravljenim za invazijo.

Desetega julija se je pričel napad in kanadske enote so zavzele položaje na levem krilu petih smeri napada britanske armade, ki so pokrivalo 65 kilometrov obalnega terena. Pristali so na območju blizu mesta Pachino na skrajnem južnem delu otoka. Obalni del ni predstavljal velikih težav, ker so jih branile slabo motivirane in maloštevilčne italijanske enote. Drugače pa je bilo znotraj otoka, kjer so nemške enote zagrizeno branile številne dobro utrjene vzpetine. Med drugimi so se Kanadčani 15. julija spopadli z divizijo Herman Göring pri bitki za nadzor nad vasjo Grammichele. Vasi Piazza Armenia in Valguarnera sta padli v naslednjih dneh, zatem pa so kanadske enote usmerili proti gorskim vasicam Leonforte in Assoro, ki sta bili zaradi značilnosti terena boljše utrjene in terjale večje število izgub med Kanadčani. Naslednja naloga je bila zavzetje mesta Agira, ki pa je padlo šele po četrtem napadu in močni podpori topništva in zračnih enot. Zadnja naloga, ki so jo prevzele kanadske enote je bila osvojitve mesta Adrano do katerega pa je peljala pot skozi grob in težaven teren, kjer je pogosto prišlo do spopadov od skalovja do skalovja in vsak meter terena je bil drago plačan. Kanadske enote so bile zatem umaknjene v rezervne sile 7. avgusta in tako niso sodelovale pri sklepnem delu Sicilijanske kampanije, ki sta jo zaključili ameriška in britanska armada ob zavzetju Mesine. Sicilija je tako padla v osemindesetih dneh.

Operacija je bila uspešna kljub umiku številnih sovražnih enot skozi ožino pri Messini in obenem prva večja operacija kanadske kopenske vojske v drugi svetovni vojni. Njihova ofenziva je obsegala območje 240 kilometrov gorskega terena, več kot katerakoli druga divizija britanske 8. armade. Kanadske izgube v tej operaciji so štejele 562 smrtnih žrtev, 664 ranjenih in 84 zajetih (Douglas 1995 : 131-139).

5.3.4 Vojna v Italiji

Sicilijanska kampanija je povzročila padec Mussolinija, vendar kljub predaji Italije je nemška vojska prevzela nadzor in postavila svoje enote na obrambne položaje. Težko

prehoden in hribovit teren je omogočal nemškim enotam dobre položaje za učinkovito obrambo in vsako zavezniško napredovanje je bilo drago plačano.

Zavezniki so odprli tri ločene smeri prodora po Italiji katera naj bi se s prodori proti severu združila in napredovala skupaj. Naloga 8. britanske armade, ki je še vedno vključevala 1. kanadsko pehotno divizijo in 1. kanadsko tankovsko brigado, je bila napredovati iz ožine pri Messini na jugovzhodni del Italije in nato prodirati proti Neaplju. Na drugi strani je 5. ameriška armada dobila nalogo, da pristane na obali v zalivu Salerno, zavzame Neapelj in napreduje proti Rimu. Tretje bojišče pa je prevzela 1. britanska padalska divizija, ki je dobila nalogo naj pristane blizu Taranta in prevzame nadzor nad območjem.

Napad čez ožino pri Mesini se je pričel 3. septembra 1943. Zaradi splošnega umika nemških enot ob bolj utrjeno linijo na sredinjskem delu otoka je na južnem delu Italije prišlo do lažjega prodora, kot je bilo pričakovano. Severneje, v zalivu Salerno, pa se je 5. ameriška armada soočila z odločnim odporom nemških enot in britanska armada je morala pohiteti s prodorom na sever, da bi tako zmanjšala pritisk na ameriške enote. Eden od kanadskih bataljonov je tako dobil nalogo, da zavzame mesto Potenza, ki je bilo obenem tudi pomembno cestno križišče vzhodno od mesta Salerno. Napad je bil uspešen in Američani so se tako prebili iz obale ter 1. oktobra zavzeli Neapelj, medtem ko je ostali del kanadskih enot prodiral na zahodnemu delu Italije proti severu.

Ob koncu septembra je postal naslednji cilj v Italiji mesto Rim. Medtem, ko so ameriške enote prodirale proti Rimu, so Kanadčani v oktobru prodirali skozi gorate terene osrednje Italije in se spopadali z dobro utrjenimi nemškimi položaji. Nemške enote so namreč vzpostavile utrjeno obrambno črto od obale južno od mesta Cassino do mesta Ortona na jadranski obali.

Ob začetku zime je prišlo do napada na nemško obrambno linijo in 8. britanska armada je skupaj s Kanadčani dobila navodila naj z vsemi sredstvi pritisne na linijo med reko Sangro in jadranskim morjem ter tako olajša preboj ameriških enot proti Rimu. Skrajna

točka linije mesto Ortona je padlo 28. decembra 1943. Srednjeveško mesto Ortona je ležalo na vzpetini s pogledom na Jadransko morje in s svojimi ozkimi in strmimi cestami onemogočalo sodelovanje tankov v tem spopadu. Posledično so bili spopadi za mesto reducirani na pehotno bojevanje po tipičnih ozkih ulicah in cestah.

Skupne izgube v korpusu do padca mesta Ortona so se povzele na 9.934 mož, od tega je bilo 2.119 smrtnih žrtev (Douglas 1995 : 147).

Po tretjem mesecu od začetka operacije je prišlo do odločitve po okrepitvi kanadske prisotnosti v Sredozemlju. Tako je 8. novembra 1943 v Sredozemlje prispela 5. kanadska oklepna divizija in nastala je potreba po ustanovitvi štaba za novo nastali korpus. Skupno je bilo sedaj v Italiji več kot 10.000 kanadskih vojakov, skupaj s štirimi polki težkega topništva in običajne podporne enote, med katerimi sta bili tudi dve mobilni bolnici od katerih je prva imela 600 postelj, druga pa 200. Triindvajsetega decembra je poveljstvo nad tem korpusom prešlo v roke generalu Harryju Crerarju, ki se je bližal položaju, ki ga je držal McNaughton, poveljnik 1. kanadske armade (Douglas 1995 : 148).

Spomladi 1944 so Nemci še vedno držali linijo severno od mesta Ortona in utrjeno mesto Monte Cassino, ki je preprečevala dostop do Rima. Poleg tega so Nemci vzpostavili dve obrambni liniji, ki naj bi preprečili zaveznikom prodor severno. To sta bili liniji poimenovani Gustav in Adolf Hitler, ki je bila nekaj kilometrov za prvo.

Med aprilom in majem 1944 je bil del 8. britanske armade, ki je vključeval tudi kanadski korpus, skrivoma premeščen na vzhodni del Italije in okrepljen s 5. ameriško armado. Sledili so štirje dnevi bojevanja, po katerih so se bile nemške enote prisiljene umakniti za drugo obrambno črto.

Šestnajstega maja so kanadske enote dobile ukaz o premiku ob liniji Adolf Hitler in 23. maja se je pričel napad na to obrambno črto. Sledila je serija spopadov, kjer je največjo oviro predstavljala reka Melfa in ob preboju te ovire so se nemške enote pričele umikati proti severu. Kanadčani so prodirali naprej do mesta Frosinone, ki je padlo 31. maja.

Zatem so kanadske enote zopet umaknili v rezervo in mesto Rim je padlo v ameriške roke 4. junija. Vse skupaj le dva dni pred invazijo na Normandijo in glavna vloga enot v Italiji je bila v tem, da so nase vezali del nemških enot in opreme.

Na tej točki so kanadske enote v Italiji čakale v rezervi z izjemo 1. kanadske oklepne brigade, ki je napredovala severno z britanskimi enotami (Douglas 1995 : 152-153).

Jeseni 1944 so se Kanadčani vrnili na italijansko prizorišče in njihov cilj je bila gotška linija, ki je varovala severni del Italije z močno industrijsko cono in nemška vojska je ni bila pripravljena spustiti iz rok.

Zadnji teden v avgustu je celoten kanadski korpus napadel obrambno linijo s ciljem prodora proti mestu Rimini. Glavno oviro med njihovim prodiranjem je predstavljalo šest rek, ki jih je bilo potrebno prečkati in so za Nemce predstavljale dobre obrambne položaje. 2. septembra je General Burns sporočil, da je linija *Gothic* padla in da enote napredujejo severno, vendar je bila naznanitev prezgodnja, saj je nemško poveljstvo hitro premestilo dodatne divizije iz zahodnega dela linije in okrepilo obrambo. Bojevanje je trajalo več tednov in šele 21. septembra so Kanadčane zamenjale novozelandske enote in pričele s prodori proti Lombardiji. Po treh tednih, 11. oktobra, so se kanadske enote vrnile iz rezerve in 1. pehotna divizija je pričela s prodorom proti Romagni. Nemški odpor se je zmanjšal predvsem na račun divizij, ki so jih Nemci preusmerili v obrambo mesta Bologna, kjer so z napadi pričele ameriške enote. Kanadčani so se bojevali še nadaljnih deset tednov, preden so jih zopet umaknili v rezervo z izjemo 1. kanadske oklepne brigade, ki je nadaljevala boje skupaj z britanskimi enotami. Zadnja kanadska enota, ki je sodelovala v bojih po Italiji in zaključila z boji februarja 1945, je bila 1. oklepna brigada, medtem ko so britanske in ameriške enote nadaljevale z napredovanjem proti severovzhodu (Douglas 1995 : 155).

5.3.5 Operacija Overlord

Invazija na severni del Francije, obalo Normandije, se je pričela 6. junija 1944. Kopenska invazija je potekala na petih delih obale. Zahodni del obale od polotoka Cotentin do točke severno od Bayeuxa je napadla 1. ameriška armada na obalah "Utah" in "Omaha". Na vzhodnem delu, vzhodno od izliva reke Orne pa je 2. britanska armada napadla obale "Gold", "Juno" in "Sword". V napadu so sodelovale tudi padalske enote, francosko odporniško gibanje ter ognjena podpora iz zraka in morja.

V operaciji so sodelovale vse tri veje kanadske vojske. Glavni kopenski enoti, ki sta sodelovali pri amfibijskem napadu, sta bili 3. kanadska pehotna divizija in 2. kanadska oklepna brigada (Bird 1983 : 70). 1. kanadski padalski bataljon je bil vključen v 6. britansko padalsko divizijo, ki je napadla vzhodni del obale. Na strani mornarice je RCN sodelovala pri odstranjevanju min iz Kanala, transportu dela 3. divizije in pri obstreljevanju nemških položajev iz morja. V zraku pa je RCAF z bombniki napadal nemške topniške položaje znotraj ozemlja v spremstvu lovcev, ki so bili tudi iz vrst RCAF.

Kanadska vojska pod poveljstvom generala R.F.L. Kellerja, je prevzela odgovornost za napad na obalo "Juno". Njihova naloga je bila vzpostaviti nadzor nad obalo med Courseulles in St. Aubin-sur-Mer in nato prodreti skozi nastalo luknjo v obrambi med Bayeux in Caen ter obenem zavzeti letališče Carpiquet. Do konca dneva so kanadske enote dobile nadzor nad obalo, vendar tako kot ostale zavezniške enote niso uspeli doseči vseh ciljev, ki so bili zastavljeni. Predvsem nobena od zavezniških enot ni dosegla ciljev, ki so bili zastavljeni globlje v ozemlju in le 80 % žive sile, 50 % mehanizacije in 30 % zalog je bilo uspešno odloženih na obalo (Douglas 1995 : 161).

Sedmega junija je kanadska 7. pehotna brigada uspela doseči vse cilje zastavljene za prejšnji dan⁹. Na drugi strani pa se je 9. pehotna brigada med prodorom globlje v ozemlje soočila z 12. SS divizijo. Tu v okolici mest Buron in Authie so Kanadčani doživeli svojo

---

⁹ Bila je prva izmed vseh zavezniških enot v operaciji Overlord, ki ji je to uspelo.

prvo pravo bitko in obenem poraz na tleh zahodne Evrope v drugi svetovni vojni (Douglas 1995 : 162).

Med večjimi cilji, ki so bili dodeljeni kanadskim enotam je bilo mesto Caen, ki je padlo 9. julija. Mesto je imelo strateško vrednost, saj so kanadske in britanske enote z boji za nadzor nad mestom zadrževale večje nemške enote, ki posledično niso mogle priskočiti na pomoč enotam, ki so poskušale zaustaviti ameriški prodor iz zahoda. Kanadčane je dvodnevni boj za Caen stal 1.194 žrtev in še nadaljnjih 1.965 žrtev v štirih dnevih bojevanja s prej omenjenim namenom med 18. in 22. julijem (Douglas 1995 : 171).

Ena večjih kanadskih operacij z imenom *Totalize* se je pričela 7. avgusta. Prva faza operacije je zajela predhodno bombardiranje s strani tisoč težkih bombnikov RAF in nočnim napadom 2. oklepne brigade in 2. pehotne divizije, katera je za transport uporabljala improvizirana bojna vozila pehote¹⁰.

Na začetku je vse dobro kazalo in v drugi fazi napada sta sodelovali 4. kanadska in 1. poljska oklepna divizija s ciljem prodora čez nemško obrambno linijo, za njima pa je napredovala 3. kanadska pehotna divizija za podporo. Druga faza napada je imela predviden začetek 8. avgusta in je imela prehodno bombardiranje s strani ameriških bombnikov, ki je v drugi svetovni vojni dobilo ime "*Carpet bombing*". Rezultat bombardiranja je imel zelo kontraverzen učinek, saj je poleg nemških enot poškodoval tudi več sto poljskih in kanadskih vojakov¹¹ (Douglas 1995 : 173).

Dodatna izkušnja s katero so se soočali kanadski vojaki so bili številni nemški ujetniki, ki so jih enote zajele ob zavzetju Normandije. Za mnoge vojake je bila to težka izkušnja, saj so pred njihovimi očmi sedeli vojaki, ki so nekaj ur ali dni prej streljali na njihove tovariše na obali. Kanadski vojak Chan Katzman se spominja:

---

¹⁰ Kmalu so ta vozila poimenovali *Kangaroos* (Kenguruji), ker je vsak transportiral deset mož v svojem „trebuhu“.

¹¹ Med poškodovanimi v bombnem napadu je bil tudi general Keller, poveljnik 3. kanadske pehotne divizije, ki ga je bilo potrebno evakuirati iz Francije.

“Ob prihodu neke skupine nemških ujetnikov, ki so hodili proti obali, me je prijelo, da bi zgrabil svoje orožje in vse do zadnjega postrelil! Ob istem trenutku je poveljnik voda Bruce McConnell uganil mojo namero in stopil predme. Odločno me je pogledal in mi rekel, da bom moral najprej ustreliti njega preden bom osramotil kanadsko vojsko s streljanjem na nemočne ujetnike. Trgalo me je od jeze, ker sem se spomnil na prijatelje, ki so padli pod strojnicami ljudi, ki so bili le nekaj metrov od mene in vseeno mi je bilo, če so oboroženi ali ne. Na koncu nisem sprožil...” (Brown 2001 : 35)

5.3.6 Od Normandije do Nizozemske

Zadnja bojna naloga, ki jo je dobila 1. kanadska armada v Franciji pa je bila blokada prehoda med Falaise in Argentan, ki je bil edini izhod za nemške enote, ki so se znašle v vedno manjšem obroču, ki so ga zategovale zavezniške enote. Mnogim nemškim enotam se je umik sicer posrečil, vendar za visoko ceno, saj so bile enote lahka tarča za zavezniške lovce. Samo 2. britanska taktična lovska skupina je uničila 124 tankov in poškodovala nadaljnjih 96, obenem je uničila in poškodovala tudi več kot 3.000 transportnih vozil. 439. kanadska eskadrilja je celo poročala, da so bili v napadu na nemške položaje v večji nevarnosti, da bi medsebojno trčili kot pa da bi bili žrtve sovražnega ognja. Od junija so kanadske enote tako utrpele okoli 18.500 izgub od katerih je bila tretjina smrtnih žrtev. Sledil je postopen umik nemške vojske iz Francije (Douglas 1995 : 177-178).

Nadaljne naloge kanadske armade so vključevale osvobajanje severne obale Francije, Belgije in Nizozemske. Tako so v septembru pripadniki 2. kanadske divizije osvobodili Dieppe, Boulogne, Calais in Cap Griz Nez ter tako rešili Veliko Britanijo pred raketami, ki so jih Nemci izstreljevali iz teh lokacij (Douglas 1995 : 216).

Ob istem času je 2. britanska armada osvobodila Antwerpen, vendar dostop preko reke Šelda je bil na obeh bregovih še vedno pod nemškim nadzorom. Naloga za osvoboditev

dostopa do pristanišča je dobila 1. kanadska armada, ki pa ji je tedaj poveljeval general poročnik Guy Simonds, ker je bil poveljnik Crerar bolan.

Napad na severnem delu reke se je pričel v začetku oktobra z 2. kanadsko pehotno divizijo. Na zahodu jim je na pomoč priskočila 2. britanska armada, ki je zaprla dostop do območja in tako nemškim enotam preprečila okrepitev. Kanadski pehotni diviziji pa se je pridružila še 4. kanadska oklepna divizija in 31. oktobra je bil polotok osvobojen. Z enako intenzivnostjo so potekali boji na južni obali, kjer je delovala 3. kanadska pehotna divizija. Osvoboditev južnega brega je prišla nekaj dni kasneje kot severni del in sicer 3. novembra. Zadnja ovira je bil otok Walcheren ob izlivu reke Šelda v morje. Napad na otok se je pričel z intenzivnim bombardiranjem, ki ga je izvedla RAF, nato pa so po kopnem napadle kanadske enote. Kmalu jih je zamenjala 52. britanska divizija in 8. novembra so se nemške enote na otoku predale. Sledilo je čiščenje min po reki in 28. novembra je v pristanišče prispel prvi konvoj (Douglas 1995 : 218).

V februarju 1945 so zavezniki pričeli z veliko ofenzivo, katere namen je bil potisniti nemške enote čez reko Ren in prodreti v Nemčijo. Prva faza kampanje se je pričela na severu, kjer so delovale enote 9. ameriške armade ter enote Velike Britanije in 1. kanadska armada pod skupnim poveljstvom feldmaršala Montgomeryja. Načrt je predvidel dva ločena prodora in sicer prvega s 1. kanadsko armado na jugo-vzhod po koridorju med rekama Ren in Maas in drugi prodor z 9. ameriško armado na severo-vzhod s ciljem pri mestu Wesel, kjer naj bi se obe armadi srečali.

Ob začetku operacije je poveljstvo nad armado zopet prevzel general Crerar in njegova naloga je bila prodreti skozi gozd Reichswald, prebiti Siegfriedovo linijo ter se prebiti do Rena. Napad se je pričel 8. februarja z močno podporo letalstva in topništva. Kljub mokremu in težko prehodnemu terenu je prvi uspeh prišel 21. februarja s prebojem Siegfriedove linije. Nadaljni boji so trajali do 10. marca, ko so zavezniške sile osvobodile še zadnje predele pred Renom, medtem ko so nemške enote razstrelile most do mesta Wesel in se umaknile na drugo stran reke Ren. V tej kampaniji je 1. kanadska armada izgubila 15.634 mož, od tega 5.304 Kanadčanov (Douglas 1995 : 224-228).

5.3.7 Osvoboditev Nizozemske

Triindvajsetega marca so zavezniki pričeli z napadi preko reke Ren. V teh prvih napadih 1. kanadska armada ni sodelovala, vendar so nekatere od enot sodelovale v sestavi drugih armad pri prodiranju. Med njimi so bili 9. pehotna brigada pri prehodu Rena pri Reesu, 1. padalski bataljon pri napadu na mesto Wesel in 3. divizija pri prodoru proti mestu Emmerich.

S prodorom skozi Ren se je zaveznikom odprla pot proti Nemčiji na široki fronti, kjer so izkoristili svojo številčno prednost. Vloga Kanade v teh zadnjih dneh vojne je bila odpreti in zavarovati oskrbovalno pot na severu skozi Arnhem, prevzeti nadzor nad severnozahodnim delom Nizozemske in obalnim delom Nemčije vzhodno od reke Labe. V teh operacijah so bile prvič v vojni vse kanadske enote skupaj, ker je bil 1. kanadski korpus premeščen iz Italije v severno Evropo. Vloga 2. korpusa je bila osvoboditev severovzhodnega dela Nizozemske in nemške obale, 1. korpus pa se je spopadel z ostanki nemških enot v zahodnem delu Nizozemske, severno od reke Maas.

Operacije 2. korpusa so se po opravljenih nalogah znotraj Nizozemske razširile tudi na zahodni del Nemčije (Douglas 1995 : 231-235).

5.3.8 Vojna v zraku

RCAF je vojno začela kot najmanjša veja kanadskih oboroženih sil in do 1945 postala številčno četrta najmočnejša zračna sila med zavezniki. Skupno je več kot 232.500 moških in 17.000 žensk služilo v RCAF in sodelovalo v vseh večjih zavezniških operacijah, ki so vključevale podporo iz zraka. Poleg sodelovanja v RCAF je več tisoč moških služilo v RAF (Douglas 1995 : 179).

Prva kanadska enota v zraku je bil 242. eskadrilja, ki je v Veliki Britaniji nastala že na samem začetku vojne. Njena naloga v tedanjem času je bila zaščita evakuacije iz Dunkirka in kasneje je branila britansko nebo v bitki za Anglijo.

Po uspešni odvrnitvi nemške Luftwaffe so se kanadske zračne enote skupaj z britanskimi usmerile v ofenzivo in delovale po nemških enotah, topniških položajih in skladiščih orožja na severu Francije.

Na začetku vojne so kanadske eskadrilje delovale v britanskih formacijah, vendar se je s časom, ko se je njihovo število povečalo, formiralo homogene kanadske formacije, ki so zaradi tega, podobno kot v kopenski vojski, veliko pridobile na morali. Do junija 1944 so bile formirane tri formacije RCAF z letali tipa *Spitfire*, formacija lovskih bombnikov tipa *Typhoon* in izvidniška formacija letal tipa *Spitfire* in *Mustang*.

Glavna naloga RCAF pred invazijo na Normandijo je bilo uničevanje strateških ciljev na francoskih tleh in zbiranje izvidniških informacij o nemških položajih in obrambi.

Med pripravami za invazijo na Normandijo je bila skupina 83, ki je bila sestavljena večinoma s kanadskimi eskadriljami, dodeljena 1. kanadski armadi, vendar so jo nekaj dni pred invazijo na njihovo razočaranje zamenjali z skupino 84, ki pa je bila sestavljena z enotami RAF (Douglas 182-185).

Največji in najdražji prispevek v zraku s strani Kanade pa je bil v bombnikih. Med zimo 1940/1941 se je po zaslugi večje industrijske zmogljivosti Kanade in šol za pilote povečalo število bombnikov in pilotov. Vse skupaj je omogočilo vedno močnejši pritisk na nemška industrijska mesta, podmorniške baze, pristanišča in železniške proge v obliki vedno pogostejšega bombardiranja.

Prvi kanadski bombniški napad je bil izveden v noči 12. junija 1941. Leto kasneje je RCAF sodelovala z 68 letali v prvem bombniškem napadu, kjer je skupaj delovalo 1.000 bombnikov in proti koncu vojne je RCAF že pošiljal skupine po 200 težkih bombnikov na posamezne strateške cilje na ozemlja pod nemškim nadzorom. Kljub vedno šibkejši moči v zraku je nemški Luftwaffe uspel zadati številne udarce zavezniškim letalom, ki so poleg letal izgubljali tudi dragocene pilote. Skupno 9.980 Kanadčanov je izgubilo življenje med izvajanjem bombniških napadov (Douglas 1995 : 189-207).

5.3.9 Vojna na morju

RCN je poleg v severnem Atlantiku, izvajala operacije tudi v Sredozemlju, Karibih, Pacifiku in skupaj z britanci ob norveških obalah. Obenem je približno 4.000 kanadskih mornarjev med vojno služilo v britanski Kraljevi mornarici.

Med številne operacije, ki jih je izvajala RCN, bi lahko najprej šteli priprave mornarjev in uporaba njenih pristajalnih plovil pri nesrečnem napadu na Dieppe v letu 1942. V istem letu je RCN kljub veliki vezanosti na podmorniško vojno v severnem Atlantiku prispevala svoj delež pri izkrcanju na Sicilijo in kasneje na Italijo. V sicilijski in italjanski kampanji so sodelovale štiri flotile pristajalnih plovil skupaj z več kot 400 kanadskimi mornarji.

V letu 1943, ko so potekale priprave za invazijo na Normandijo, pa je RCN sodeloval pri številnih manjših, a vseeno pomembnih, nalogah v Kanalu. Naloge so zajemale predvsem številne patrolje, ki so opozarjale na nemške položaje, polagalce min in ostale naloge zbiranja informacij pred invazijo. Ob invaziji na Normandijo, junija 1944, je sodelovalo 60 kanadskih rušilcev, fregat in minolovcev. Pridružili sta se jim še dve flotili motornih torpednih čolnov in dve od šestih skupin rušilcev, fregat in korvet. Kanadski rušilci *Haida*, *Huron* in *Iroquois* pa so sodelovali v bočni zaščiti invazijske sile ob prečkanju Kanala. Med prvimi ladjami, ki so napredovale ob invaziji, so bili minolovci, ki so očistili predele blizu obale in s svetlobnimi bojami nakazali varno pot pristajalnemu plovilu, ki so prevažala enote. Skupaj z njimi sta delovala tudi HMCS *Algonquin* in HMCS *Sioux*, ki sta z bombardiranjem nemških položajev nudila kritje enotam med izkrcanjem. Med ladjami, ki so prevažale enote sta bili dve kanadski predelani trgovski križarki, *Princ Henry* in *Princ David* in tri flotile pristajalnih plovil. Na severnem delu obale pa je pet kanadskih korvet nudilo spremstvo ameriškim ladjam.

Tudi kasneje po uspešni invaziji in prodoru v Francijo je RCN nadaljevala naloge in boje, ki so tedaj po večini zajemali transport opreme na evropsko celino in čiščenje min ob obalah. Obenem je še vedno divjal spopad med nemškimi podmornicami in mnogo

kanadskih ladij se je še naprej spopadalo z njimi v Severnem morju skupaj z britanskimi flotami. Okoli 25 % od 426 ladij, ki so skrbele za zaščito v britanskem morju leta 1945, je bilo kanadskih. RCN pa je delovala tudi drugje. Prispevala je pri izkrcanju enot v južnem delu Francije in transportu britanske diverzantske enote na grški otok Kithera. Štirinajstega oktobra 1944 pa je pripeljala britanske in grške enote v atensko pristanišče (<http://www.vac-acc.gc.ca/general/sub.cfm?source=history/secondwar/canada2/warair>).

Kanadska mornarica je odigrala pomembno vlogo v vojni proti Nemčiji. Na začetku vojne je posedovala le šest rušilcev, pet odstranjevalcev min in dve trenažni ladji. Ob koncu vojne pa je Kraljeva kanadska mornarica povečala svoje zmogljivosti na 373 vojnih ladij, po večini narejenih v Kanadi. 1.800 mož stalne sestave z rezervo 1.200 mož pa se je do konca povzpelo na 113.000 od katerih je bilo 7.126 žensk. RCN je v vojni potopila 29 nemških in italjanskih podmornic za ceno 1.190 žrtev na svoji strani (<http://www.vac-acc.gc.ca/general/sub.cfm?source=history/secondwar/canada2/warair>).

6. Primerjava med udeležbo Kanade v prvi in drugi svetovni vojni v Evropi

6.1 Prostovoljni faktor

V prvi svetovni vojni so Kanadčani verjeli v pravičnost britanske vojne proti Nemčiji in se množično vpisovali v vojaške službe. Dejstvo, da so se bali le tega, da bo konec vojne preden prispejo v Evropo, je zaznamoval tedanje navdušenje ob rekrutiranju. Dejstvo, da je k temu pripomoglo poistovetenje z Veliko Britanijo in močna čustvena naveza na krono prikazuje naslednja razpredelnica (Tabela 1) kanadskih državljanov, ki so se vključili v vojno. V prvem kontingentu 34.500 mož je bilo namreč kar 65 % mož rojenih v Veliki Britaniji, 30 % rojenih v Kanadi in le 5 % v drugih državah.

Tabela 1 : delež 1. kontingenta poslanega v Evropo glede na državo rojstva

1. kontingent (34.500 mož)	
Kanadskega izvora	30 %
Britanskega izvora	65 %
Drugo	5 %

Vir: Copp (1971 : 9)

Na splošno se je prostovoljno vključevanje spodbujalo na vseh področjih. Veliko vlogo je imelo lokalno časopisje¹², ki je v vseh regijah aktivno spodbujalo ljudi k vključevanju in poročalo o vojnih dogodkih. Cerkvene institucije v Kanadi niso le podpirale bojevanja v Evropi, kot vojne za ohranjanje krščanskih vrednot, temveč so tudi sodelovale pri navduševanju vernega dela prebivalstva. Mnogi cerkveni voditelji so bili celo glavni govorniki na zborovanjih, kjer se je rekrutiralo prostovoljce (Copp 1971 : 28).

Na drugi strani pa je prihajalo do potrebe po uvedbi obvezniškega sistema, ki bi poskrbel za nastalo pomanjkanje rezerv v Evropi leta 1917. Najbolj ostri odzivi proti takšni odločitvi so prišli iz province Quebec, kanadskih kmetov in industrije. Mnenje kmetijskih organizacij v Kanadi je najbolj razvidno iz sledečega citata:

“Želimo opozoriti na najbolj odločen možen način na resne posledice, ki bi nastale, kot rezultat vsakega večjega vpoklica obveznikov iz agrarnih predelov za bojevanje v Evropi. Agrikultura je že sedaj žalostno brez zadostnega števila delavcev in vsako nadaljnjo zmanjševanje tega števila bo le drastično oslabilo zmožnosti kanadskih kmetij po proizvodnji zadostne količine hrane za potrebe Imperija in vojne.” (Copp 1971 : 27)

Kljub vsemu je situacija poleti 1917 prisilila kanadske oblasti v uvedbo obvezniškega sistema za služenje na drugi strani Atlantika. Medtem, ko je odločitev omogočila popolnitev potrebnega števila v kanadskem korpusu, je na domačem prizorišču sprožila val nasprotovanj in protestov, še posebej odmevnih v provinci Quebec. Izmed 258

¹² Celó v provinci Quebec so časopisi, kot so La Presse, Le Canada, La Patrie, Le Soleil in L'Evenment vztrajno poročali o novicah iz evropske vojne in vzporedno s tem vzpodbujali prebivalce k vstopu vojsko.

pehotnih bataljonov je bilo le 19 popolnjenih z vojaki, ki so odrastli v provinci Quebec (http://www.warmuseum.ca/cwm/disp/dis001_e.html). Mnogo mladeničev je bilo pripravljenih služiti obvezniško vojaško službo za obrambo Kanade, nasprotovali pa so bojevanju za tuje interese v tujini (Swettenham 1969 : 32).

Druga svetovna vojna je tudi kmalu po napadu Nemčije na Poljsko sprožila val prostovoljcev, ki so preplavili rekrutne pisarne. Po celi Kanadi so se odprli centri za novačenje in pričeli sprejemati mladeniče skozi improviziran selekcijski postopek in kljub obupnemu stanju v opremi in orožju, ki je bil na voljo, se je želelo pridružiti veliko več posameznikov, kot jih je vojska potrebovala.

Razlogi za pridružitve so bili različni. Mnogo jih je v vojaški službi videlo olajšanje pred slabimi službami ali nezaposlenostjo, ki je tedaj pestila marsikatera mesta v Kanadi. Nekateri so v odhodu v Evropo videli avanturo in možnost doživetja med potovanji v oddaljene države. Bilo pa je tudi veliko takšnih, ki so se pridružili preprosto iz prepričanja, da Hitler nima prav in da ga je potrebno ustaviti. Številčno je prvi val pokrival potrebe po 1. in 2. diviziji ter naraščajoči mornarici in letalstvu. Edina razlika med tedanjim odzivom in odzivom v prvi svetovni vojni je bila v tem, da tokrat ni bilo moč zaslediti množičnega patriotizma in navdušenja nad vojno. Možje so v Evropo odhajali resnih in odločnih obrazov, saj je prva svetovna vojna pustila močan pečat v zavesti ljudi (Bercuson 1995 : 17).

O razlogih za vključitev se eden od neimenovanih vojakov kasneje spominja (Douglas 1995 : 38) :

“Nisem bil patriot. Nihče od mojih prijateljev ni bil. Vse kar sem želel je bilo nekaj dobrih oblačil, tople prhe, tri tople obroke dnevno in nekaj dolarjev za tobak in pivo... Kmalu smo izvedeli, da so si drugi želeli drugih stvari. Nek študent se je pridružil, da bi naredil vtis na svoje dekline in on je bil največji tepec med nami. Nekateri fantje iz konca srednje šole pa so si želeli le avanture. Morda ne avanture, temveč le novega življenja.”

Zaradi vztrajnih pritiskov angleškega dela Kanade po bolj intenzivni vključitvi v vojno v Evropi in nasprotovanja s strani province Quebec je bila vpeljana vmesna rešitev. Prišlo je do obveznega služenja imenovanega "National Resources Mobilization Act", ki pa je veljalo le za obrambo Kanade na domačih tleh. Divizije poslani na drugo stran Atlantika pa so se še naprej popolnjevale izključno prostovoljno. Kljub tej vmesni rešitvi pa je prihajalo do nadaljnjih nasprotovanj s francoskega dela Kanade in mnogi so se izogibali vpoklicu (Douglas 1995 : 253).

Prve skupine, ki so bile vključene v urjenje 30. oktobra 1940 so preživele 30 dni v prisotnosti inštruktorjev. Kljub dejstvu, da je bil to izjemno kratek rok za kakršnekoli uporabne rezultate so mnogi to opravičevali kot prvi korak k bolj odločnemu vstopanju državljanov v vojno. Rok služenja se je kasneje povečeval in končno razpotegnil na celotno obdobje služenja vojne. Prostovoljci, ki so odhajali v vojno na evropska tla pa so jim nadeli vzdevek "Zombiji", predvsem zaradi dejstva, da so bili večinoma na istem mestu in večino vojne preživeli na domačih tleh. Kljub temu pa ostaja dejstvo, da je prav njihov obstoj omogočil odhod številnih prostovoljcev na bojišča zahodne in južne Evrope, saj bi v nasprotnem primeru veliko njih moralo ostati doma v obrambi (Douglas 1995 : 253).

V jeseni 1944 pa je postalo jasno, da kanadska vojska v Evropi potrebuje dopolnitev za številne izgube v armadi, ki pa jih prostovoljci niso zmogli zapolniti. Sledili so številni politični zapleti, ki pa bi bili preobsežni za podrobnejšo razlago v tej nalogi. Pomemben je rezultat, ki je postavil premiera pred dejstvo, da nima druge izbire, kot da pošlje del obveznikov v Evropo. Znotraj Kanade ni bilo čutiti večjega nasprotovanja, primerljivega z dogodki v Quebecu leta 1917 in približno 13.000 mož je bilo poslanih v Evropo. Na koncu se je vendarle izkazalo, da je od njih le 2.463 mož bilo vključenih v bojne formacije in skupno so utrpeli "le" 313 izgub, od tega 69 smrtnih žrtev. Končna slika je torej še vedno kazala na pretežno prostovoljno vključevanje Kanadčanov v bitke po evropskih tleh (Douglas 1995 : 263).

Obstaja vzporednica med prostovoljnim odzivom prebivalcev Kanade v obeh vojnah. Tako v prvi, kot v drugi svetovni vojni, je prišlo do množičnega prostovoljnega vključevanja v vse zvrsti oboroženih sil. Prav tako so v obeh vojnah prostovoljci odigrali glavno vlogo na vseh bojiščih, saj so uspeli popolnjevati zahtevane enote brez pomoči obveznikov večji del obdobja vojne. V prvi svetovni vojni je bila vlada prisiljena poslati čez Atlantik obveznike šele leta 1917 in v drugi šele jeseni 1944, kar je bilo v obeh primerih ob koncu vojne in po večini glavnih in odmevnih spopadov, ki sta jih terjali obe vojni.

6.2 Delež prebivalstva vključenega v vojno in delež izgub na kanadski strani

V prvi svetovni vojni je imela Kanada okoli 7.500.000 prebivalcev. Od tega jih je okoli 10.000 služilo v mornarici, 24.000 v letalstvu in 619.636 v kopenski vojski. Od vseh skupaj se jih 60.661 ni vrnilo domov, od tega največ iz kopenske vojske, kar 59.544 (Swettenham 1969 : 56).

Za bolj kritično predstavbo si pogledjmo še podatke (tabela 2) le o kopenski vojski iz drugega vira.

Tabela 2 : Kopenska vojska Kanade v 1. svetovni vojni

	Častniki	Drugi čini	Skupno
Prostovoljci	21.616	455.432	477.048
Obvezniki	-	142.588	142.588
Skupno	21.616	598.020	619.636

Vir: prirejeno po Morton (1989 : 43)

Isti avtor podaja tudi preglednico (Tabela 3) o izgubah v kopenski vojski na kanadski strani v prvi svetovni vojni:

Tabela 3 : Izgube Kanadske kopenske vojske v 1. svetovni vojni

	Častniki	Drugi čini	Skupno
Smrtne žrtve	2.989	56.555	59.544
Ranjeni	7.136	165.814	172.950
Skupne izgube	10.125	222.369	232.494

Vir: prirejeno po Morton (1989 : 43)

Iz danih podatkov lahko izračunamo, da je v prvi svetovni vojni, neposredno na bojiščih sodelovalo 8,7 % prebivalstva. Iz vseh treh zvrsti oboroženih sil se jih ni vrnilo skupno 9,2 % (od 653.636 udeležencev), le kopenska vojska pa je utrpela 9,6 % žrtev (od 619.636 pripadnikov) v svojih vrstah.

V drugi svetovni vojni je imela Kanada približno 11.000.000 prebivalcev. Skupno je v vseh treh zvrsteh oboroženih sil služilo okoli 1.100.000 Kanadčanov. Cena vojne je bila 12.579 žrtev in 35.373 ranjenih v kopenski vojski. Skupno število izgub v vseh treh zvrsteh oboroženih sil in v drugih formacijah pa je bilo 42.042 smrtnih žrtev in 54.414 ranjenih (Bercuson 1995 : 273).

Iz danih podatkov lahko tudi za drugo svetovno vojno izračunamo, da je v drugi svetovni vojni na kanadski strani umrlo 3,82 % pripadnikov vseh zvrsti oboroženih sil. Neposredno na bojiščih pa je sodelovalo okoli 10 % prebivalstva.

Na podlagi ugotovljenih informacij lahko sestavim preglednico (Tabela 4), kjer je razvidna medsebojna primerjava prispevka v živi sili s strani Kanade. Opazimo, da se skupen prispevek v živi sili v obeh obdobjih vrti med 8,7 % do 10 %, kar se da oceniti kot primerljiv prispevek. Na drugi strani pa je opazna velika razlika med deležem žrtev v prvi svetovni vojni v primerjavi z drugo svetovno vojno. Vendarle je številka zavajajoča. V prvi svetovni vojni so se Kanadčani borili v vsaki večji bitki na zahodni fronti od aprila 1915 naprej, kar je bilo skupno tri leta in sedem mesecev. Na drugi strani se je v drugi svetovni vojni kanadska kopenska vojska v večjem obsegu udeležila spopadov šele julija 1943 in tudi takrat ne v polnem obsegu, kot se je to zgodilo poleti 1944. Dejstvo je, da so

v posameznih spopadih v drugi svetovni vojni Kanadčani utrpeli enako ali večje število izgub kot v primerljivem spopadu v prvi svetovni vojni. Tudi v tem področju primerjave je razvidno, da je bil krvni davek in prispevek v moštvu s strani Kanade primerljiv v obeh svetovnih vojnah.

Tabela 4 : Izračun deleža oboroženih sil Kanade v obeh vojnah in deleža žrtev

	prva svetovna vojna	druga svetovna vojna
Št. prebivalstva	7.500.000	11.000.000
Št. pripadnikov oboroženih sil (v %)¹³	8,7 %	10 %
Št. vojakov / žrtve (v %)	9,2 %	3,82 %

6.3 Ekonomski razvoj Kanade v prvi in drugi svetovni vojni

Največji razvoj med prvo svetovno vojno je doživela kanadska industrija. S pričetkom vojne se je prekinil uvoz nemškega blaga, ki ni bil zanemarljiv. Nastala je praznina, ki jo je morala zapolniti domača industrija in na ta način privedla Kanado iz pretežno kmetijske v industrijsko državo. Velik del proizvodnje je odpadlo na proizvodnjo streliva. Pred vojno Kanada ni proizvajala skoraj nič lastnega streliva, do marca 1915 pa je delo opravljalo že 200 tovarn s pogodbami v vrednosti 80 milijonov dolarjev (Swettenham 1969 : 26).

Veliko vlogo so odigrali tudi kanadski kmetje z izvozom živalskih produktov in poljščin. Večina izvoza je bila usmerjena v Veliko Britanijo v vrednosti, ki je presegla dve milijardi dolarjev. V predvojnih letih je Kanada letno v povprečju izvozila za 100 milijonov dolarjev blaga in surovin, med vojno pa je ta številka letno znašala okoli 450 milijonov dolarjev (Swettenham 1969 : 29).

¹³ Tu je pomembno poudariti, da so v to število vključeni tudi prebivalci Kanade, ki niso sodelovali v oboroženih silah Kanade, temveč v drugih formacijah, kot na primer v enotah Velike Britanije. Obenem pa v število niso vključene ženske in mošje, ki so z različnimi aktivnostmi na domačih tleh prispevali k izidu vojne (delavci v vojni industriji, prostovoljna dela itd).

Izvoz med vojno je imel izjemen učinek na kanadsko ekonomijo. Pred vojno je izvoz obsegal vrednost 1.484.743.600 dolarjev nasproti 2.318.643.002 dolarjev uvoza. Med vojno se je bilanca obrnila in Kanada je v štirih letih izvozila blaga in surovin v vrednosti 4.335.549.319 dolarjev nasproti 2.965.497.837 dolarjev uvoza. Rezultat je bil 1.370.000.000 dolarjev pozitivne razlike v dobro Kanade (Swettenham 1969 : 30).

Podobna situacija se je zgodila med drugo svetovno vojno. V letu 1939 je bila Kanada edini dominion, ki je imel potencial za medvojno proizvodnjo večjih količin blaga in surovin, vendar je ostajalo vprašanje, če jim bo to uspelo, saj je bila ekonomska situacija zelo poslabšana zaradi depresije. Problem je nastal tudi znotraj Velike Britanije zaradi neorganiziranega načrtovanja potreb po surovinah in blagu. Posledica je bilo zelo kratkoročno planiranje pomoči, ki jo je Velika Britanija zaprosila od Kanade in odnos "vzeti kar se hitro vzeti da" se je odražal v tedanjem hitrem navdušenju nad finančno pomočjo, surovinami in BCATP (Douglas 1995 : 40).

Med pomembnejšimi projekti izvedenimi na domačih tleh med vojno je bil BCATP. Med aprilom 1940 in decembrom 1941 je bilo ustanovljenih 51 šol za letenje in v njih je vstopilo približno 40.000 rekrutov, kar je bilo skoraj enkrat več kot v prvotnem načrtu. Od izurjenih rekrutov jih je okoli 40 % služilo v vrstah RCAF, ostali pa v vrstah zračnih sil držav Commonwealtha, po večini RAF (Douglas 1995 : 43).

V avgustu 1940 je premier Mackenzie King sprejel povabilo Roosevelta za obisk v Ogdensburgu, New York, kjer sta podpisala sporazum o skupni odgovornosti za varnost severnega Atlantika. Pomembnost tega dokumenta ni bila le v utrjevanju vezi z južno sosedo, temveč korak naprej k kanadski samostojnosti na mednarodnem prizorišču. Podpisu dokumenta je sledilo nekaj političnih zapletov, kjer so Kanadčani bili prisiljeni trmasto vztrajati pri svojih pogojih zaradi strahu pred vojaško, ekonomsko in politično dominacijo ZDA nad Kanado (Douglas 1995 : 46).

V marcu 1941 se je Kanada znašla pred novo ekonomsko oviro. ZDA so ponudile Veliki Britaniji pošiljke vojne opreme in orožja z možnostjo kasnejšega plačila. Kanada se je

znašla v težki situaciji, saj je bila ameriška ponudba kasnejšega plačila za Veliko Britanijo veliko bolj zanimiva kot plačevanje v gotovini za kanadske proizvode. Obenem bi takšna situacija postavila Kanado v zelo slabo pogajalsko izhodišče po vojni zaradi oslabiljene ekonomije. Rešitev je našel premier Mackenzie King s pomočjo tedanje široke podpore prebivalcev ZDA za zavezniške kampanije. Ob svojem obisku Roosevelta ga je prepričal, da bi izvajanje ameriške ponudbe Veliki Britaniji in s tem oslabitev kanadskih investicij znotraj ZDA izzvala protiameriško razpoloženje, ki je že potihem vladalo po nekaterih provincah. Njegov predlog je bil, da bi ZDA kupovala od Kanade v isti vrednosti, kot bi Kanada kupovala od ZDA. Sledil je podpis dokumenta "Hyde Park Declaration", ki je v praksi pomenil izvoz blaga iz Kanade v ZDA v isti skupni vrednosti, kot je bila skupna vrednost uvoza blaga iz ZDA v Kanado (Douglas 1995 : 49).

Deficit britanske valute v Kanadi so Britanci najprej reševali z neposrednim plačilom v zlatu, ki so ga imeli še kar nekaj na zalogi po zaslugi Južne Afrike. V juliju 1941 pa je prišlo do spoznanja, da bo nadaljni deficit kritično vplival na britansko kupno moč v Kanadi. Tako se je britanski dolg spremenil v brezobrestno posojilo v višini 700 milijonov dolarjev in v januarju 1942 je poleg tega Kanada dodatne pošiljke hrane, streliva in drugih zalog dobesečno podarila Veliki Britaniji (Douglas 1995 : 50).

Velik industrijski potencial pri proizvodnji vojne opreme in streliva se je razvil na podlagi izkušenj iz prve vojne. S ponovnim zagonom starih proizvodnih zmogljivosti je proizvodnja streliva narasla iz 750.000 kosov mesečno na 12.500.000 kosov (Douglas 1995 : 52).

Največji dosežek v vojni industriji na kanadskih tleh pa je pripadal ladjedelnicam. Na začetku vojne Kanada ni imela standardov za izgradnjo vojnih ladij in so bili primorani za pomoč zaprositi Veliko Britanijo, ki je v Kanado poslala svoje strokovnjake. Večina ladjedelnic, ki so bile postavljene na Velikih jezerih, se je zdela britanskim strokovnjakom neverjetno primitivna v primerjavi s standardi admiralitete. Kritičen pogled pa so imeli tudi na delež kvalificirane delovne sile, ki se jim je zdel obupen. Naslednji velik problem se je pojavil ob iskanju večjih podjetij potrebnih za proizvodnjo,

saj je večina že obstoječih imela pogodbe s kopensko vojsko ali letalstvom. V obdobju med 1939 do 1946 je celotna ladjedelniška industrija naredila velik korak po zaslugi hitrega izobraževanja potrebnih strokovnjakov, improvizacije na vseh področjih in iskanju potrebnih virov kjerkoli je bilo to mogoče (Douglas 1995 : 53).

Končen rezultat je bil po ameriških in britanskih standardih skromen, vendar glede na število prebivalstva in skoraj neobstoječo ladjedelniško industrijo v Kanadi leta 1939, je bilo število proizvedenih ladij zavidojoče. Izgradnja je obsegala 410 trgovskih ladij, 487 minolovcev in spremljevalnih ladij, 254 ladij tipa "pomorski vlek" in 3.302 pristajalnih plovil. Na vrhuncu je celotna ladjedelniška industrija zaposljevala 126.000 ljudi in bila drugi največji delodajalec v državi (Douglas 1995 : 54).

V nasprotju s Kanado so druge države v Evropi, ki so bile neposredno udeležene v vojno tudi s svojim ozemljem, neprimerno bolj prizadete tudi v smislu gospodarstva in družbe. V Franciji so bila nekatera polja tako uničena zaradi številnih topniških obstreljevanj in kemikalij, da bo potrebno mnogo let, da bodo spet primerna za poljedelstvo. Številni zgodovinski zakladi, kot je bila univerzitetna knjižnica v mestu Louvain v Belgiji, pa nepovratno izgubljeni. Kanada se je takšni obliki uničenja spričo svoje geografske izolacije izognila (Wilkinson 1998 : 71).

Kanada je v obeh obdobjih v vojno vstopila v slabem ekonomskem položaju in ob koncu vojne izšla z neprimerno boljšimi rezultati in nadaljnjimi pogoji. Pred prvo svetovno vojno je bila celotna država industrijsko zelo nerazvita in ravno številne pogodbe in potrebe po proizvodnji za vojne potrebe so dale zagon in denar za splošen industrijski razvoj po številnih mestih. Podobno se je zgodilo v drugi svetovni vojni, ko je še leta 1939 v Kanadi vladala ekonomska depresija in nezaposlenost ter slabo plačana delovna mesta so bila velik problem. V obeh vojnah je državi pomagal njen izolacionistični položaj na kontinentu Severne Amerike in potrebe Velike Britanije in preostalih evropskih držav po številnih surovinah in proizvodih. Rezultat je bil velika vrednost izvoza in pa številni krediti predvsem Velike Britanije po vojni, ki so predstavljali pravo finančno injekcijo za kanadsko ekonomijo. Poleg ekonomskega faktorja je država

pridobila tudi na političnem prizorišču, saj je vsaka izmed vojn bolj utrdila njeno vlogo v mednarodni politiki in jo oddaljevala od položaja anonimnosti, ki ga je imela pred tem v britanskem imperiju. Nazadnje pa sta obe vojni imeli velik vpliv na razvoj oboroženih sil Kanade. Medtem, ko je prva svetovna vojna položila temelje za organizacijo in tradicijo kopenskih sil, je druga svetovna vojna spodbudila razvoj veje vojnega letalstva in vojne mornarice.

6.4 Vloga žensk v obeh vojnah na domačih tleh

V obeh vojnah so v Kanadi vlogo večinske moške delovne sile prevzele ženske. Zaradi tega je pomembno poiskati morebitne vzporednice pri vlogi žensk v obeh vojnah.

V prvi svetovni vojni so v Evropi ženske služile kot medicinske sestre in voznice in opravljale različna druga dela v pisarnah in vodila klube, tovarne in podobno. Skupno je v Evropo odšlo 2.400 medicinskih sester, več kot 500 jih je služilo doma v Kanadi in mnogo od njih si je prislužilo odlikovanja za pogum in medalje Rdečega križa. Več kot 10.000 se jih je pričelo ukvarjati s poslovanjem brez predhodnih izkušenj in tako med vojno skrbele za marsikaj več kot za čustveno podporo. V določenih primerih je vključitev žensk v industrijo regulirala država, drugod pa so ženske same prevzele iniciativo in pritiskale na zvezno vlado naj jim dovoli vključitev v proizvodnji ladij v kanadskih ladjedelnicah. Za mnogo žensk je prispevanje k vojnemu trudu pomenilo izvajanje prostovoljnega dela. Tako so v štirih letih vojne pripadnice kluba *Ottawa Women's Canadian Club*, ter drugih sorodnih organizacij, šivale, pletle, pekle in na vseh področjih proizvajale dobrine, ki so jih pošiljale v Evropo kot pomoč svojim vojakom (Swettenham 1969 : 28).

V drugi svetovni vojni je odhod moškega dela populacije na pretežno vojaške vloge doma in v tujini pripeljal do velikega povpraševanja po delavni sili v hitro naraščajoči kanadski industriji. Potreba po delavni sili je postala še posebej kritična proti koncu leta 1941. V juliju 1941 je vojska ustanovila enoto *Canadian Women's Army Corps* in letalstvo je ustanovilo podobno enoto imenovano *RCAF – woman's division*. Leto kasneje

je temu sledila še mornarica s svojo *Woman's Royal Canadian Naval Service* (<http://www.valourandhorror.com/DB/ISSUE/Women/>). Do konca vojne so ženske popolnile te enote do velikosti 21.624, 17.085 in 6.718 v vrstnem redu prej naštetih enot. Dodatnih 4.518 žensk je služilo kot medicinske sestre in druge pomočnice. Vrhunec je bil dosežen, ko je ženski del populacije zasedel več kot milijon delovnih mest po Kanadi v primerjavi z 638.000 v letu 1939. Vendar kljub prizadevnosti ženske niso zmogle v celoti nadomestiti manjkajočo delavno silo, zato je bila vlada prisiljena uvesti dopuste za del moške populacije, ki je znotraj Kanade služila v vlogi obveznikov (Douglas 1995 : 265).

Poleg tega, da so v drugi svetovni vojni ženske postopoma vstopale tudi v vojaške službe, se je zgodil premik tudi v samem gospodarstvu. Ženske niso le zapolnile delovnih mest, ampak si celo izborile bolj enakopravne pogoje v primerjavi z moškim delom prebivalstva. Premik je lepo viden v naslednjem citatu, ko Malkin pravi (Ripley 1994 : 88):

“Ženske so bile vedno sprejete kot drugorazredna delovna sila. Preden je moja mati prevzela očetovo službo, kot prodajalka v trgovini s čevlji, še nikoli poprej ni pritisnila gumba na blagajni. Edini razlog za njen izbor je bilo dejstvo, da na voljo ni bilo moških. Nek večer je lastnik, ne da bi jo obvestil, preuredil celotno izložbeno polico. Naslednji dan je mati izgubila živce in ga postavila pred dejstvo, da je njegov dobiček poskočil samo zaradi njenega dobrega dela in naj se ne vmešava v njen način vodenja trgovine, ker bo v nasprotnem primeru odšla. Lastnik se je opravičil in ji nikoli več ugovarjal v nadaljnjih letih. Le nekaj let poprej, nobena od žensk ne bi dobila takšnega delovnega mesta, če pa bi temu bilo tako, nobena od njih ne bi imela poguma ugovarjati lastniku.”

Glede na dane informacije lahko sestavim preglednico (tabela 5), kjer lahko primerjam udeležbo žensk v obeh vojnah znotraj Kanade. Število žensk, ki so se vključile v delovna mesta širom Kanade med obema vojnama sem primerjal s številom prebivalstva, da bi ugotovil delež prebivalcev, ki je v vsakem obdobju predstavljal ženske v različnih zaposlitvah. Iz tabele lahko razberemo, da je v prvi svetovni vojni delež prebivalstva, ki

predstavlja zaposlene ženske 8,5 %, v drugi svetovni vojni pa 9 %. Zaključim lahko, da so se kanadske ženske v obeh vojnah odzvale na enak način in sicer enako številčno, ko je bilo potrebno priskočiti na pomoč v domačem gospodarstvu.

Tabela 5 : Izračun deleža populacije, ki je predstavljal ženske v delovnih mestih med obema vojnama

	prva svetovna vojna	druga svetovna vojna
Št. prebivalstva Kanade	7.500.000	11.000.000
Delež žensk, ki so bile vključene v delovna mesta glede na celotno populacijo	8,5 %	9 %

7. Zaključek in verifikacija hipotez

7.1 Verifikacija hipotez

H1: Pripadniki kanadskih oboroženih sil v obeh vojnah na evropskih tleh so bili med izvajanjem nalog tesno povezani ali pa celo integrirani v večje enote Velike Britanije in posledično v obeh vojnah niso sodelovali samostojno.

Prvo hipotezo lahko potrdimo. V prvem in drugem delu naloge, kjer so na kratko predstavljena glavna bojišča, kjer so sodelovali kanadski vojaki, je razvidno, da so bile kanadske divizije, bataljoni in polki v številnih nalogah integrirani v večje enote Velike Britanije ali pa celo delovali v njih. Čeprav so bile kanadske enote formalno vključene v kanadski korpus in kasneje v drugi svetovni vojni v 1. kanadsko armado sestavljeno iz dveh korpusov, so bile enote, večinoma velikosti divizije, polka ali bataljona dodeljene drugim korpusom in armadam med izvedbam akcij. Tako je bil na primer novofundlandski polk dodeljen 29. britanski diviziji pri bitki za Sommo, konjeniška brigada pa je bila že od samega začetka vključena v konjeniške divizije Velike Britanije. Tudi v drugi svetovni vojni so se kanadske divizije borile pod poveljstvom 8. britanske armade v Siciliji in Italiji, ter z izjemo same invazije na obalo "Juno" v Normandiji tudi po Evropi delovale vključene v britanske armade.

H2: Odziv Kanade in dogajanja znotraj države so imela enake značilnosti v obeh vojnah – tako družbeno-ekonomske posledice doma, kot vojaški in materialni prispevek v Evropi.

Tudi to hipotezo lahko potrdimo. Ob analizi štirih izbranih faktorjev so vsi štirje pokazali relativno enak rezultat v obdobju prve in v obdobju druge svetovne vojne. Tako je Kanada v obeh vojnah v Evropo poslala vojake, ki so se v oborožene sile vključili prostovoljno in kljub dejstvu, da je v obeh obdobjih bilo vpeljano obvezništvo, se je to zgodilo šele ob koncu vojne in ni imelo večjega vpliva na samo udeležbo. Tudi delež prebivalstva vključenega v vojno in delež izgub se je izkazal za enakovreden v obeh

obdobjih in ekonomski razvoj znotraj Kanade je imel obakrat pozitivno podobo. Vloga žensk je bila v prvi in drugi svetovni vojni zelo pomembna in glede na dane informacije, ki jih je bilo moč dobiti, se je tudi ta vloga izkazala za številčno in kakovostno enakovredno.

7.2 Zaključek

Danes ob vsej razpoložljivi literaturi in znanosti, ki se ukvarja s preučevanjem obeh svetovnih vojn, lahko kritično preučujemo rezultate in prispevke številnih držav, ki so v konfliktih sodelovale. Dejstvo je, da Kanada ni bila ena od ključnih držav, ki so bile zaslužne za zmago zahodnih zaveznikov v obeh svetovnih vojnah. Njena relativna nerazvitost v smislu proizvodnih kapacitet in moči delovne sile se ni zmogla primerjati z močjo ZDA, niti se ni mogla primerjati v Veliko Britanijo v njeni dolgoletni vojaški tradiciji in bojnih izkušnjah. Potrditev prve hipoteze bi lahko pomenila, da je integracija kanadskih enot v britanske armade prikazala prispevek kanadskih vojakov pod britansko zastavo, ter na ta način prikrila številčne in kakovostne rezultate, ki so jih dosegali kanadski prebivalci tako doma, kot na bojiščih. Kljub vsemu je Kanada dosegla izjemen dosežek s prispevkom tolikšnega števila prebivalcev za nacijo, ki ni presegla osmih milijonov prebivalcev v prvi svetovni vojni in štela le tri milijone več v drugi svetovni vojni.

V 20. stoletju je Kanada na vseh področjih dokazala, da je sposobna samostojno voditi svoje ljudi in obenem obdržati močne vezi s svojo kulturno in vojaško zaveznico Veliko Britanijo. Ob analizi, ki je kasneje potrdila tudi drugo zastavljeno hipotezo je razvidno, da se je Kanada ne le brez omahovanja vključila v obe svetovni vojni, čeprav ni bila neposredno ogrožena, temveč je tudi način odziva imel enake značilnosti v obeh obdobjih. Številne množične prostovoljne prijave za udeležbo v bojih na evropskih tleh in pomoč v obliki različnih zalog ter vojne opreme in streliva pa so naletele na izredno hvaležen odziv nekdanje matične države. Hvaležnost mnogih posameznikov na celinski Evropi, kjer so kanadski državljani še danes cenjeni pa tudi v današnjih generacijah ni pozabljena, še posebej na Nizozemskem.

Viri:

Knjige:

Bercuson, J. David (1995) *Maple leaf against the Axis*. Toronto : Stoddart Publishing Co. Ltd.

Bird, Will R. (1983) *No Retreating footsteps*. Hantsport : Lancelot Press Limited.

Brown, Gordon (2001) *Regina Rifles*. Toronto : Laurier centre for military strategic and disarmament studies, Wilfrid Laurier University.

Busch, Briton C. (2003) *Canada and the Great war*. Kingston : McGill-Queen's University Press.

Copp, J.T. (1971) *The Canadian Response to War : 1914 – 1917*. Toronto : The Copp Clark publishing company.

Derfler, Leslie (2002) *An age of conflict*. Orlando, Florida : Harcourt College Publishers.

Dewar, Jane (1989) *True Canadian War Stories*. Toronto : Key Porter Books Limited.

Douglas, W.A.B (1995) *Out of the Shadows*. Toronto : Oxford university press.

Macintyre, D.E. (1967) *Canada at Vimy*. Toronto : Peter Martin Associates Limited.

Morton, Desmond (1989) *Canadians and the Great War, 1914 – 1919*. Toronto : Lester & Orpen Dennys Ltd.

Ripley, Donald F. (1994) *The Home Front*. Hantsport : Lancelot Press.

Swettenham, John (1969) Canada and the first world war. Toronto : Ryerson press.

Švajncer, Janez J. (1998) Vojna zgodovina. Ljubljana : DZS.

Wilson, David (1984) Canada at war. Waterloo : Kingston : McGill-Queen's University Press

Wilkinson, James (1998) Contemporary Europe. Toronto : Prentice – Hall Canada Inc.

Internet:

Canada, CIA Factbook. (<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ca.html>)
(25.03.2005)

Canadian war museum. http://www.warmuseum.ca/cwm/disp/dis001_e.html
(03.01.2005)

History of Canada. http://encarta.msn.com/encyclopedia_761563379_13/Canada.html
(25.03.2005)

Military rifles. <http://world.guns.ru/rifle/rfl24-e.htm> (15.01.2005)

Newfoundland in the Great war. http://collections.ic.gc.ca/great_war/articles/default.html
(15.01.2005)

Path to independence. <http://www.around.ntl.sympatico.ca/~toby/independ.html>
(25.03.2005)

The Great War. <http://www.thegreatwar.ca/> (10.01.2005)

Veterans Affairs Canada. <http://www.vac-acc.gc.ca/> (19.01.2005)

Women in the War. <http://www.valourandhorror.com/DB/ISSUE/Women/> (18.01.2005)

Članki:

Dorveal, Jean (1914) Canadian answer. Montreal daily star, 5. 08 : 2.

Preston, John (1914) Over the Atlantic. The Toronto Globe, 4.08 : 3.

Hutchison, Bruce (1915) The Dark Continent. The Victoria Daily Times, 24. 04 : 7.

Enciklopedije, priročniki in slovarji:

Vojnoizdavački zavod (1970) Vojna enciklopedija 3 . Beograd.

Vojnoizdavački zavod (1970) Vojna enciklopedija 4 . Beograd.

Crowther, Jonathan (1995) Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford university Press, New York.

Dolinar, Ksenija (1998) Leksikon Cankarjeve založbe. Cankarjeva založba, Ljubljana.

Ratković, Borislav (1981) Vojni leksikon. Beograd : VIZ